

Institutionen för lingvistik & nygrekiska
Stockholms universitet

Grammatisk finithet i Cupeño

Mikael Ståhl

Med utgångspunkt i både traditionell och samtida syn på finithet har det uto-aztekiska språket cupeño studerats. Flera grammatiska markörer för såväl subjektskongruens som temporala, modala och aspektuella distinktioner definieras. Dessa markörer kan i huvudsatser i cupeño uppträda i antingen ett auxiliarkomplex i Wackernagels position eller som affix på verbet. Subjektskongruens och olika TMA-markörer definieras som två skilda grammatiska system. Framför allt markörerna för subjektskongruens kan bibehållas i underordnade satser, som också har speciella markörer för underordning. Även om skillnader finns mellan över- och underordnade satser så finns ingen distinktion mellan finita och icke finita verb. Förutom verbkonstruktioner i över- respektive underordnade satser definieras också verbkonstruktioner med nominal morfologi och imperativ som egna typer av verbkonstruktioner, som varierar i vilken utsträckning finita drag förekommer.

C- uppsats
i allmän språkvetenskap
15p, HT 2008
Handledare: Östen Dahl

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Syfte och frågeställningar	1
1.3. Metod och genomförande	2
1.3.1. Några kommentarer om material och källor	2
1.4. Språket <i>cupeño</i>	3
1.4.1. Geografisk och genetisk lokalisering	3
1.4.2. Kort lingvistisk profil	3
2. Finithet i litteratur och teori	5
2.1. Den traditionella synen	5
2.1.1. Finithet i generativ grammatik	6
2.2. Inte en generell och universell distinktion	7
2.3. Samtida forskares syn på finithet	8
2.3.1. Finithet i minimalismen	8
2.3.2. Ett syntaktiskt drag	9
2.3.3. Reduktion av finita drag	10
2.3.4. Finithet i LFG	10
2.3.5. Imperativ och finithet	11
2.3.6. Sammanfattning finithet i litteratur och teori	11
3. Auxiliarkomplexet i <i>cupeño</i>	12
3.1. Auxiliarkomplexets klitikor	12
3.1.1. Första positionen – evidentialitet	13
3.1.2. Andra positionen – <i>qwe</i> -klitikan	13
3.1.3. Tredje positionen – person, numerus och kasus	14
3.1.4. Fjärde positionen – realis och irrealis	15
3.2. Grammatisk finithet i auxiliarkomplexet	17
3.2.1. En markör för huvudsats	17
3.2.2. Auxiliarkomplexets position	18
3.2.3. Finita markörer i komplexet	18
3.2.4. Sammanfattning – auxiliarkomplexet	20
4. Verb i <i>cupeño</i>	20
4.1. En verbkonstruktion	21
4.2. Markering för subjekt och objekt	21
4.2.1. Affix för subjektets person och numerus	21
4.2.2. Objektsproklitikor	23
4.3. Verbkonstruktionens markörer för tempus, aspekt och diates	23
4.3.1. Tempusdistinktioner i <i>cupeño</i>	23
4.3.2. Suffix för tempus och aspekt	23
4.3.3. Habituell och habilitativ	25
4.3.4. Stativ diates	25
4.3.5. Avledningssuffix	25
4.4. Kopulaverb i <i>cupeño</i>	25
4.5. Verbkonstruktionen och grammatisk finithet i huvudsatser	26
4.5.1. Finita och icke finita drag i verbkonstruktionen	26
4.5.2. Subjektkongruens och TMA-markörer – två skilda system i <i>cupeño</i>	27
4.5.3. Interaktion mellan verb och auxiliarkomplex	28
4.5.4. Sammanfattning – finita drag på verb och i auxiliarkomplex	29

5. Mer om verb i cupeño	30
5.1. Imperativa konstruktioner	30
5.1.1. Intransitiva imperativ	30
5.1.2. Transitiva imperativ	31
5.1.3 Imperativ som finita element.....	31
5.2. Verbkonstruktioner med nominal morfologi.....	32
5.2.1 Avledninga med NPN-suffix	32
5.2.2. Avledninga med -'a	34
5.3. Verb med nominal morfologi som finita element	35
5.3.1. Sammanfattning – imperativ och verb med nominal morfologi	36
6. Underordnade satser i cupeño	37
6.1 Adverbiella bisatser med markörer för skifte eller inte skifte av subjekt	37
6.2. Underordning med realis -ve	39
6.3. Underordning med irrealis -pi	40
6.4. Bisatser och grammatisk finithet.....	41
6.4.1. Tempusmarkering i bisatser	41
6.4.2. Bisatser med verb som har nominal morfologi	42
6.4.3. Sammanfattning - finita drag i bisatser	42
7. Diskussion - cupeño och finithet.....	44
7.1. Finita kontra icke finita verbformer	44
7.2. Inte heller en tydlig distinktion mellan finit och icke finit.....	46
8. Slutsatser – grammatisk finithet i cupeño	47
9. Referenser.....	49

Lista över förkortningar

CF	Kontrastiv fokus-klitika
CUSTS	Suffix för habituell aspekt (singularis)
DER	Avledningssuffix
DET	Determinerare
DSPL	Skifte av subjekt i bisats (pluralis)
DSS	Skifte av subjekt i bisats (singularis)
DUB	Dubitativ
F	Futurum
FIS	Futurum imperfektiv singularis
HAB	Habilitativ
IF	Omedelbar futurum
IPA	International phonetic alphabet
IRR	Irrealisklitikan <i>-pe</i>
MP	Minimalist-programmet
NONI	Icke-instantiativ
NPN	Nominala suffix för icke-possesiv markering
O	Objekts-suffix
PIPL	Preteritum imperfekt pluralis
PIS	Preteritum imperfekt singularis
PIST	Preteritum stativ
PLABS	Pluralis absolutiv
PLERG	Pluralis ergativ
PN	Person/numerus
PNO	Person/numerus-markering för objektet på verbet
PNS	Person/numerus-markering för subjekt på verbet
PL	Plural
PLPRO	Fristående pronomen pluralis
PRPL	Presens pluralis
PRS	Presens singularis
PSD	Nominala suffix för obligatorisk possesiv markering
R	Realisklitikan <i>-ep</i>

REP	Reportativ
SABS	Singularis absolutiv
SERG	Singularis ergativ
SPRO	Fristående pronomen singularis
SS	Samma subjekt i bisats
SUBIRR	Underordnade irrealismarkören <i>-pi</i>
SUBR	Underordnade realismarkören <i>-ve</i>
TA	Tempus/aspekt
TH	Tematiska suffix
1, 2, 3,	Första, andra respektive tredje person

1. Introduktion

1.1. Bakgrund

I traditionell grammatik, som ofta utgår från klassiska indoeuropeiska eller moderna västeuropeiska språk, görs en distinktion mellan finita och icke finita verbformer. I exempelvis svenskan har vi verbformer som presens och preteritum respektive infinitiv, supinum och particip. Enligt den traditionella synen är de finita verbformerna definierade av fenomen som subjektkongruens, olika tempusformer eller ett overt subjekt. Flera nutida forskare har dessutom menat att finithet är ett eget syntaktiskt särdrag som styr just tempusböjning och kongruens med verbets argument. Icke finita verbformer, som t.ex. infinitiv eller particip skulle alltså inte ha dessa egenskaper. (Koptjevskaja-Tamm 1994, Cowper 2002)

Som Koptjevskaja-Tamm (ibid) också skriver är det dock inte alltid lätt eller helt meningsfullt att tillämpa begreppet finithet på ett språk. Det är inte heller alltid meningsfullt att tala om distinktionen mellan finita och icke finita verbformer. Hon visar t.ex. på strikt analytiska språk, där alla verb uppträder i samma oböjda form oavsett funktion. Hon visar också på språk med rik morfologi, som exempelvis amerikanska ursprungsspråk som lakhota och språken i algonkinfamiljen, som ändå saknar oppositionen mellan finit och icke finit i sina verb.

1.2. Syfte och frågeställningar

Enligt Koptjevskaja-Tamm (1994) har relativt lite sagts om såväl språkoberoende som språkspecifika generaliseringar för begreppet finithet. Både hon och andra forskare hoppas kunna ta reda på mer om vad finithet är och vilka generaliseringar som kan göras om fenomenet. Denna uppsats kan förhoppningsvis utgöra en liten del i forskningen om finithet.

Syftet med uppsatsen är att undersöka finithet i det uto-aztekiska språket cupeño. Finns det några sådana ovan efterfrågade språkspecifika generaliseringar att slå fast för detta språk? Syftet är också att ta reda på i vilken utsträckning den traditionella synen på finithet kan tillämpas på ett numera utdött amerikanskt ursprungsspråk, som cupeño. Kan t.ex. en distinktion mellan finita och infinita verbformer göras? Jag kommer också att undersöka bisatser i cupeño för att ta reda på i vilken utsträckning traditionellt finita drag bibehålls i dessa satser.

Ett ämne för diskussion inom området finithet är också i vilken utsträckning imperativa verbformer är finita eller inte (Nikolaeva 2007). Därför vill jag också försöka beskriva dessa och jämföra dem med verb i deklarativa huvudsatser i cupeño.

1.3. Metod och genomförande

Som underlag för undersökningen har jag framför allt använt den data som finns i monografin *A Grammar of Cupeño* (Hill 2005) och ett antal artiklar och böcker, där begreppet finithet behandlas ur olika perspektiv. Till min hjälp har jag också bland annat haft en checklista som tagits fram av Östen Dahl just för att studera finithet i specifika språk.

Efter en litteraturgenomgång, där jag belyser både den traditionella och den moderna synen på finithet, redogör och analyserar jag de delar av den grammatiska strukturen i cupeño, som har betydelse för en beskrivning av finithet i detta språk. Jag tar samtidigt reda på vilka drag som kan ses som typiskt finita kriterier i språket, för att sedan försöka slå fast några språkspecifika generaliseringar på området.

Genom att jämföra olika typer av underordnade satser i cupeño med både huvudsatser i samma språk och några universellt vanliga funktioner som bisatser har jag tar jag reda på i vilken utsträckning det som jag definierar som finita kriterier även finns i bisatser i cupeño.

1.3.1. Några kommentarer om material och källor

De språkliga exempel som förekommer i den här uppsatsen är alla tagna från den deskriptiva grammatiken *A grammar of Cupeño*. Jane Hill (2005, s. xvi) har i sin tur använt sig av några olika källor från olika tidpunkter under 1900-talet. Bland annat är det hennes egna fältanteckningar från tidigt 60-tal, som tillsammans med äldre fältanteckningar, nedskrivna berättelser och en jämförande grammatik över cupanspråken som ligger till grund för hennes avhandling.

I exemplena används inte IPA-tecken, utan den ortografiska transkription som Hill använt, där bokstäverna i stort motsvarar de uttal vi har i svenskan. Ett par tecken som förekommer kan dock vara främmande. Det är *\$h*, som betecknar en apiko-alveolar tonlös frikativa och *q* som betecknar en uvular tonlös klusil. (ibid. s. 13) Dessutom betecknar en apostrof – i likhet med IPA-konventionen – en glottal klusil. Eftersom jag inte alls kan cupeño själv har jag valt att även behålla Hills engelska glossning och översättning i exemplena.

I Hills grammatika förekommer flertalet språkliga oregelbundenheter, men också flera fel och inkonsekvenser, som tillsammans gör det svårare att analysera grammatiska egenskaper

och att slå fast generaliseringar. Dessa kan delvis bero på språkets väldigt höga morfologiska komplexitet och att Hill själv inte har språket som modersmål. Just den komplexa morfologin gör också att de få talare som funnits under 1900-talet tappar nyanserna i grammatiken och pragmatiken i språket i takt med att de har haft allt färre möjligheter att använda sitt modersmål. När deras kultur och språk försvagas ökar graden av ideolekter och inomspråklig variation. Detta gör det både svårare att skriva en deskriptiv grammatik och att analysera teoretiskt komplicerade aspekter av språket.

1.4. Språket cupeño

Som en del av bakgrunden till denna uppsats ger jag till att börja med en kort geografisk, genetisk och typologisk profil av det språk som ligger till grund för beskrivningen och analysen nedan.

1.4.1. Geografisk och genetisk lokalisering

Det numera utdöda språket cupeño talades fram till sent 1900-tal i sydvästra Kalifornien. Dess talares huvudsakliga bosättningsområde var enligt Hill (2005, s.5), fram till 1903 några byar nära Mount Palomar i sydöstra San Diego county. Sedan dess har cupeñofolket främst bott i närliggande indianreservat.

Cupeño tillhör tillsammans med cahuilla och luseño den s.k. cupangruppen, som i sin tur tillhör takic-familjen, vars språk geografiskt är placerade i södra Kalifornien. Arkeologer och historiker tror att takicfolken har funnits där sedan 3 500 år tillbaks. (ibid. s. 1)

Genetiskt placerar lingvister takicfamiljen i den uto-aztekiska språkstammen. Denna stora stam består av amerikanska ursprungsspråk, som finns spridda över stora delar av nordamerika - från El Salvador söder om Mexiko till Oregon i nordvästra USA. Takicspråken är en av åtta underfamiljer i den uto-aztekiska stammen. Andra kända familjer i denna stam är t.ex. hopispråken och de aztekiska språken. (Fowler 2004, s. 2)

1.4.2. Kort lingvistisk profil

Cupeño, som har en mycket rik och varierad morfologi, är ett agglutinerande språk, vilket för cupeño bland annat innebär nedanstående egenskaper. Detta urval är taget från Hill (2005, s. 2), som i sin tur har lånat dem från Skalička (1979) och Plank (1995).

- * Mestadels icke kumulativa morfologiska markörer
- * Lösa förbindelser mellan ordstammar och affix, vilket innebär lätt igenkännbara morfemgränser
- * Affix är alltid en egen stavelse
- * Avancerade böjningsparadigm och få funktionsord
- * Ofta flera affix på varandra
- * Systematiskt utelämnande av ommarkerade basfunktioner som nominativ, absolutiv och singular
- * Vanligare med nominaliseringar än finita underordnade satser
- * Ingen tydlig distinktion mellan böjningar och avledning

Hill skriver vidare att *cupeño* kan ha grammatiska markeringar på flera platser i samma fras, men att de är vanligast på huvudordet som oftast är placerat sist i frasen. Exempelvis placeras verbet oftast finalt då den grundläggande ordföljden är SV för intransitiva och SOV för transitiva satser. Utifrån pragmatiska skillnader kan dock antingen verbet placeras initialt eller ett av argumenten placeras efter verbet.

När det gäller grundläggande fonologiska egenskaper hos *cupeño* kan det nämnas att språket inte har några tonande klusiler alls. Däremot finns det för klusiler en fonematisk kontrast mellan fem olika artikulationsställen. Det kan också nämnas att betoning vanligen sker på första stavelsen (ibid. s. 11). När morfem affigeras kan ibland fonologiska förändringar uppträda, som exempelvis epentetiska glottala klusiler eller bortfall av vokaler. Dessa förändringar kommer dock inte beröras vidare i denna uppsats.

Andra intressanta och ovanliga typologiska drag hos *cupeño* är enligt Hill (ibid. s. 3) splittad ergativitet, där huvudsatser i preteritum och vissa i futurum har ett nominativt-ackusativt paradigm och övriga satser har ett ergativt-absolutivt. Se mer om detta nedan.

Den mycket rika morfologi som *cupeño* uppvisar innebär bl.a. person- och numeruskongruens (PN) i form av klitikor och affix såväl i olika nominala konstruktioner som på verbet samt i det hjälpkomplex som beskrivs nedan och som vanligen uppträder efter första ordet. Den innebär också bl.a. omfattande kasusmarkering.

2. Finithet i litteratur och teori

2.1. Den traditionella synen

Begreppet finithet har berörts av många lingvister genom åren. Elizabeth Cowper (2002, s. 1) inleder sin artikel ”Finiteness” med att nämna att termen finithet har använts i litteraturen under århundraden, men att dess definition inte är så lätt att bestämma.

Hon gör i sin artikel också en historisk genomgång av vad grammatiker skrivit om finithet. Man har delat in verbformer i två huvudklasser. Dels de finita formerna som enligt Cowper skulle inkludera indikativ, konjunktiv, optativ och imperativ samt dels de icke finita formerna som inkluderade infinitiv och olika particip. Cowper tar bland andra upp den grekiska grammatikern Apollonius Dyscolus, som redan på 200-talet gjorde just denna uppdelning.

Cowper refererar till Robert Binnick (1991 s. 69) när hon skriver att uppdelningen mellan finit och icke finit utgår från två huvudkriterier. Dessa två kriterier skulle vara verbets förmåga att uppträda som huvudverb i en oberoende huvudsats och dess förmåga att ta personändelser. Hon skriver vidare att för den danske lingvisten Otto Jespersen (1924) har det första kriteriet störst betydelse. Även om han enligt Cowper inte uttryckligen säger att personändelser har betydelse när det gäller att bestämma om verbet är finit, så verkar han ändå också hålla öppet för möjligheten att kongruensmarkörer har relevans för verbets finithet. Cowper (2002, s. 3) menar att Jespersen, ”som många andra”, visar på en tydlig samhörighet mellan finithet och kongruens mellan verbet och subjektet.

Även Koptjevskaja-Tamm (1994) skriver att begreppet finithet innebär en uppdelning av verbformer i två klasser – nämligen finita och icke finita. Hon skriver att enligt den traditionella synen begränsas finita verbformer av t.ex. person, numerus, tempus och modus och att de nästan alltid förekommer i deklarativa huvudsatser. De icke finita formerna som infinitiv, particip och gerundivformer har däremot inte någon kongruens med dessa. Hon skriver att de finita verben oftast kan kombineras med subjekt, medan ett overt subjekt inte är vanligt tillsammans med infinita former.

Koptjevskaja-Tamm skriver att icke finita verb i grammatiken ofta utgör en del av analytiska eller perifrastiska verbformer, som har till uppgift att uttrycka speciella distinktioner i tempus, aspekt, diates eller polaritet.

Irina Nikolaevas beskrivning (2007, s. 2) av den traditionella synen är att finithet förknippas med overta subjekt och person- och tempusböjning på verbet. Hon pekar också på att finithet oftast har förknippats med oberoende huvudsatser och att icke finithet signalerar att satsen är syntaktiskt eller semantiskt underordnad.

Även Julia Barron (2000, s. 1) menar i sin beskrivning av den traditionella synen på finithet att finita verbformer ofta begränsas av egenskaper som person, numerus och tempus. Barron nämner att finithet både kan förekomma på en verbal nivå och en satsnivå. Hon nämner dock ingenting om subjektets betydelse för finithet. När det gäller engelskan skriver Barron (ibid. s. 2) att de icke finita verbformerna inbegriper infinitiv, gerundium och particip, medan de finita formerna är de som kan böjas enligt tempus och person.

2.1.1. Finithet i generativ grammatik

Både Cowper (2002, s.3) och Koptjevskaja-Tamm (1994, s.4) skriver att det har funnits lingvister inom den generativa grammatiken, t.ex. George & Kornfilt (1981), som gjort en distinktion mellan finita satser och tempusböjda satser. Dessa tidiga generativister menade att både tempusböjda och gerundiva konstruktioner med subjektkongruens i turkiskan är s.k. opaka domäner. Cowper skriver att George and Kornfilt ansåg att gerundiv var substantiveringar och att finithetsdistinktionen var närvarande i både substantiveringar och satser med verb som huvudord. Utifrån deras perspektiv skulle finithet i så fall vara förknippat med personkongruens med subjektet. Dock slår de ifrån sig detta eftersom det finns språk som inte har någon morfologisk kongruens som ändå kan visa distinktioner i finithet.

Cowper (s. 4) skriver vidare att samhörigheten mellan finithet och nominativkasus hos subjektet och kongruens på verbet även görs i den ”lite enklare” beskrivning av finithet som senare kommit fram i Government and Binding-teorin (GB). GB säger att draget [Infl] innehåller särdraget [tempusböjning] och att det endast är i finita satser som detta särdrag är specificerat som närvarande – dvs [+tempusböjning]. GB säger också att det är först när [tempusböjning] är [+] och inte [-], som det nominala särdraget [Agr], som specificerar kasus, person och numerus, kan ges till subjektet.

2.2. Inte en generell och universell distinktion

Koptjevskaja-Tamm (1994) menar att de traditionella definitionerna och distinktionen mellan finit och icke finit främst bygger på europeiska språk. Både hon och Nikolaeva (2007) visar att uppdelningen inte är universell och att den inte ens alltid är generell i traditionella europeiska språk. Nikolaeva visar t.ex. att självständiga huvudsatser kan uppvisa både finita och icke finita mönster.

Bland de många avvikelser från den traditionella uppdelningen som Koptjevskaja-Tamm beskriver finns många exempel från såväl stora, välkända europeiska språk som andra mindre kända utomeuropeiska språk. Hon tar t.ex. upp franska konjunktiv – som bara förekommer i bisatser, men som ändå böjs enligt person, numerus och tempus. Hon tar också upp modern grekiska, vars imperativformer uppträder i huvudsatser, men där ingen personkongruens med subjektet förekommer, som det skulle ha gjort i vanliga finita satser. Vidare finns det i exempelvis portugisiska så kallade böjda eller personliga infinitiv. Dessa har personkongruens och kan förekomma tillsammans med ett subjekt, men i övrigt beter de sig som andra icke finita verb. De förekommer t.ex. bara i bisatser.

Andra svårigheter med att skilja mellan finita och icke finita verbformer syns enligt både Koptjevskaja-Tamm och Barron i engelskans modala hjälpverb. Hos dessa sker ingen kongruens i tredje person singularis som hos andra finita verb. De har inte heller gerundiv- eller perfekt participformer.

Om man utgår från den traditionella synen på finithet är det enligt såväl Koptjevskaja-Tamm (1994), Nikolaeva (2007) som Cowper (2002) vanligt att predikatet i underordnade satser utgörs av icke finita verbformer. De kan dock också innehålla verbformer som strukturellt sett i hög grad liknar de finita verben. I många språk som t.ex. västgrönländska, sotho, abkhaziska och montagnais är det endast typen av modus som skiljer verb i huvudsatser och bisatser åt. I övrigt har de samma kongruens enligt person, numerus, tempus eller aspekt. (Koptjevskaja-Tamm 1994, s. 1246) Konjunktiv, som i franskan, skulle kunna vara ett exempel på ett sådant modus som skiljer verb som står i huvudsatser och verb som står i bisatser åt.

I ett diakroniskt perspektiv menar Koptjevskaja-Tamm också att språk kan förändras relativt drastiskt i sin användning och distribution av finita kontra icke finita verbformer. Hon nämner språk som har börjat använda finita underordnade satser genom påverkan från andra språk och

som ibland till och med lånat in deras markörer för att samordna satser. Hon nämner också en generell tendens hos språk som t.ex. franskan att mer och mer använda infinita former som om de skulle vara finita predikat i överordnade satser.

Koptjevskaja-Tamm menar att den definition av finithet som hon redovisar utgår från både morfologiska och syntaktiska fakta. Det finns språk som inte gör någon morfologisk skillnad på verb i huvud- respektive bisatser. I isolerande språk uppträder alla verb i samma böjda form. Även språk med rik morfologi kan sakna distinktionen mellan finit och infinit. Ett exempel på detta är sioux-språket lakhota, där den enda skillnaden mellan överordnade och underordnade satser är en efterställd bestämd artikel om satsen är underordnad.

Förutom svårigheter med att skilja mellan finita och icke finita verbformer skriver Koptjevskaja-Tamm (1994) också att det ofta kan vara svårt att skilja mellan vad som är ett verb och vad som inte är ett verb. Framför allt i indoeuropeiska språk är gränsen mellan böjda icke finita verb och ord från andra ordklasser som är avledda från verb ofta otydlig. Hon tar upp exempel från finska, ryska och franska.

2.3. Samtida forskares syn på finithet

2.3.1. Finithet i minimalismen

Den ovan nämnda samhörigheten mellan nominativkasus, subjektskongruens och finithet är enligt Cowper (2002, s. 4) även tydlig i minimalistprogrammet (MP), en modernare utveckling av GB. Cowper refererar att i MP är både nominativkasus och subjektskongruens två manifestationer av den relation mellan verbet och subjektet som särdraget [Agr] skapar.

Minimalisterna antar att syntaktiska strukturer är hierarkiska till sin natur. Denna hierarkiska struktur, som redovisas i form av träd-diagram, byggs upp genom att särdrag hos lexikala och funktionella enheter – dvs ord och fraser – väljer ut – subkategoriserar – vilka andra enheter som de kan kombineras med.

Det är alltid endast två enheter som kan föras samman och det är huvudordets egenskaper som förs vidare till den högre nivån i trädet. Detta binära system gör att varje ny enhet måste adderas på en ny nivå i trädet. Den terminologi som används för att kombinera nya enheter är ”Merge” och ”Adjoin”.

En enhet kan subkategoriseras både utifrån semantiska egenskaper och syntaktiska egenskaper och för att en sats ska vara grammatiskt korrekt måste alla syntaktiska kriterier uppfyllas. Med MP-terminologi har den subkategoriserade enheten ett eller flera drag som är otolkbara (”uninterpretable”) – dvs som bara påverkar de syntaktiska funktionerna i satsen.

Sådana drag måste matchas med drag hos de enheter som de kombineras med. Är de rätt matchade kan särdragen, med MP-terminologi, bli checkade och strukna. (Adger 2003)

Minimalisterna stipulerar att varje mening har en funktionell kategori som innehåller särdragsklustret [Infl]. Denna kategori, som kallas T för Tense, kan som andra kategorier utgöra huvud i en fras – en TP i detta fall. Man menar alltså att meningar och satser är projektioner av T-kategorin och att denna innehåller verbfrasen och de andra lexikala enheterna. Således befinner sig T-noden högre upp än de lexikala enheterna i ett syntaktiskt trädidiagram.

Inom MP analyseras tempusböjning och participformer som ett särdragsvärde som ges till hjälpverb eller huvudverb. Detta drag, som kallas [INFL] från engelskans ”inflection”, finns i T. Det inbegriper också information om kongruens enligt person, numerus och genus.

Verbfrasen kombineras (merge) med T-kategorin. Detta innebär inte bara att de otolkbara dragen hos verbet blir checkade och strukna utan också får de värden som T innehåller. Därmed ingår verbet i den fras som är syster med T. Med minimalistterminologi säger man att verbet då är i en C-command-relation med T och när drag som är otolkbara blir checkade och värderade i en sådan relation kallas det för Agree. (ibid. s. 168-)

2.3.2. Ett syntaktiskt drag

En av de nutida forskare som på senare år har gett sig på att göra en definition av finithet är Cowper (2002) som menar att det i litteraturen tidigare varit oklart om finithet är ett syntaktiskt, semantiskt eller morfologiskt fenomen. Med avstamp i minimalistteorin menar hon att den traditionella synen, dvs att finithet innebär förmågan att tillskriva ett strukturellt nominativkasus till subjektet och möjligheten av kongruens på verbet, stämmer.

Cowper definierar därmed finithet som ett rent syntaktiskt fenomen. Hon menar dock att särdraget [Infl], där draget finithet ingår också kan inbegripa delvis semantiska drag som t.ex. temporal och personell deixis samt en distinktion mellan proposition och event. Hon skriver att alla finita satser också är propositioner, men att alla propositioner inte måste vara finita. På samma sätt skriver hon också att alla satser som har tidsdeixis är finita, men alla finita satser har inte tidsdeixis. Därmed menar hon bland annat att konjunktiva bisatser i många språk kan vara finita även om de inte har egen temporal deixis och tar sin tidsreferens från en överordnad sats. Hon menar också att finithet och tempusböjning är två olika av varandra oberoende egenskaper.

Cowper visar också på olika konstruktioner som hon vill kalla för pseudofinita. Särdraget [Infl] kan även i dessa konstruktioner inneha förmågan att tillskriva nominativt kasus och

personkongruens. Dessa satser har också samma möjlighet att uppvisa en tidsreferens som icke finita satser. Hon menar ändå att pseudofinita satser inte är åtföljda av alla egenskaper som normalt förknippas med finithet.

Pseudofinithet utlöses av de särdrag som endast påverkar de syntaktiska funktionerna i satsen – dvs de otolkbara. Detta drag uppträder bara när [Infl] är negativt, dvs icke finit, och det är enligt Cowper bara möjligt i s.k. pro-dropspråk. Cowper placerar bland annat personböjda infinitiv i portugisiska och flamländska bland pseudofinita konstruktioner. Hon visar också att nominaliserade satser som har kongruens med subjektet – som t.ex. finns i turkiskan – inte är pseudofinita, utan rent nominala i sina kasus- och kongruensegenskaper.

2.3.3. Reduktion av finita drag

Nikolaeva (2007) tar avstånd från tanken att de egenskaper – som t.ex. person/numerus kongruens, tempusböjning och overta subjekt – som är förknippade med finithet skulle utgå från ett enda syntaktiskt element, som både Cowper och minimalistteorin gör gällande.

Genom att visa på den variation som förekommer universellt när det gäller hur språk i självständiga satser kan reducera de egenskaper som har med finithet att göra visar hon att de inte kommer från samma källa. Den reduktion av finita drag som hon visar på beror snarare på en universell tendens att ekonomisera uttryck. Uttryckets form och morfologiska innehåll behöver inte vara mer komplicerat än vad dess funktion kräver. Detta kallar Nikolaeva för “constructional economy of expression”.

2.3.4. Finithet i LFG

I sin artikel om finithet inom grammatikteorin Lexical functional grammar (LFG) ifrågasätter även Julia Barron (2000) vad hon menar är den traditionella synen på finithet som ett morfosyntaktiskt drag. Hon vill snarare se finithet som en semantisk kategori med stark anknytning till temporal referens och bestämd tidsdeixis. Hon menar att verbformer kan ha morfologisk böjning för tempus, aspekt eller modus även om de inte har någon egen självständig tidsreferens. Exempel på detta syns bl.a. i engelska konjunktiv, där preteritumformen av verbet används oavsett tidsdeixis.

Barron föreslår en teori där verbets morfologiska form är ett uttryck av speciella konfigurationer av särdrag i den F-struktur som LFG stipulerar. I dessa ingår tempus, aspekt, modus och underordning av satser.

Barron menar också att den traditionella uppdelningen mellan finit och icke finit som två diskreta former borde överges. T.ex. presenteras Palmers (1986) tanke om att det istället handlar om en successiv gradering, där det böjda verbet i en deklarativ huvudsats är det mest finita. (ibid. s. 5)

2.3.5. Imperativ och finithet

Irina Nikolaeva (2007, s. 3-) skriver att det upprepade gånger har visats i litteraturen att imperativ uppvisar förhållandevis lite böjningsmorfologi jämfört med finita former och att detta även gäller språk som annars har rika böjningssystem. Exempelvis visar hon att imperativ ofta saknar ett eller flera av de vanliga kriterierna för finithet som personkongruens, tempusböjning och ett uttalat subjekt, eftersom dessa är underförstådda och finns inbegripna i satskonstruktionens och själva talhandlingens funktion. Hon nämner flera språk som till och med har imperativ där ingen böjningsmorfologi förekommer alls. Hon skriver också att systemen för subjektskongruens på imperativ i vissa språk kan skilja sig från kongruensegenskaperna hos icke imperativa former.

Hon skriver att grammatiker ibland har menat att imperativ inte är finita verb. Dock vill Nikolaeva själv alltså visa att de faktiskt är finita, men att de reducerats tack vare ”constructional economy of expression”.

Enligt Cowper (2002, s. 2) analyserade inte heller Otto Jespersen (1924 s. 314) engelska imperativ som icke finita verb trots en reduktion i morfologin jämfört med andra finita verb. Mot bakgrunden att imperativ i t.ex. danska, tyska, franska, grekiska och latin har personändelser menade Jespersen att imperativ är finita verb och att de helt enkelt bara har ett specifikt modus.

2.3.6 Sammanfattning finithet i litteratur och teori

Vi har här alltså sett att man traditionellt gör en distinktion mellan finit och icke finit och att grammatiska kriterier som subjektskongruens och olika temporala, modala eller aspektuella markörer samt närvaron av ett subjekt i satsen har betydelse för denna uppdelning. Eftersom dessa kriterier är vanligare i deklarativa huvudsatser än i t.ex. bisatser och imperativa konstruktioner har även detta fått stor betydelse i distinktionen. Dessa olika kriterier utgör utgångspunkten för den följande beskrivningen och analysen av finithet i cupeño.

3. Auxiliarkomplexet i cupeño

För att hitta språkspecifika generaliseringar när det gäller finithet i cupeño och för att undersöka om den traditionella distinktionen mellan finita och icke finita verbformer fungerar i detta språk kommer jag att utgå från de delar av den grammatiska strukturen i cupeño som, enligt litteraturbakgrunden ovan, traditionellt förknippats med finithet. Jag kommer också beskriva på vilket sätt olika drag och markörer har betydelse för en analys av finithet i just cupeño samt hur dessa drag bibehålls i bisatser.

Detta första kapitel kommer att behandla det komplex av olika grammatiska markeringar som - i likhet med flera andra ursprungsspråk i Kalifornien - vanligen uppträder direkt efter första ordet i meningen i cupeño. Detta komplex har stor betydelse för beskrivningen av traditionellt finita egenskaper som subjektkongruens och olika TMA-markörer och det är också avgörande i distinktionen mellan huvudsatser och underordnade satser i cupeño.

Hill (2005) kallar detta komplex för ”second-position auxiliary complex”. Här kommer det alltså att kallas auxiliarkomplexet. Jag väljer att inte använda ordet hjälpverb, eftersom dessa markörer oftast inte affigeras till något verb. De markörer som kan uppträda i auxiliarkomplexet kommer - precis som i Hills grammatika - att kallas klitikor, eftersom de inte har egen betoning eller är fonologiskt bundna till ett annat ord (Trask 1993, s. 46). Dessa klitikor är inte heller alltid obligatoriska.

Det vanliga är att komplexet kliticeras efter första ordet i meningen, dvs i Wackernagels position (Trask 1993, s. 301). I enstaka fall kan det dock förekomma efter en hel konstituent eller ännu mer sällan initialt i satsen (Hill 2005, s. 61). När auxiliarkomplexet placeras efter första ordet kan en flerordig konstituent splittas upp. Diskontinuerliga konstituenten är enligt Hill vanligt i cupeño – särskilt hos nominalfraser.

3.1. Auxiliarkomplexets klitikor

Klitikorna i auxiliarkomplexet har tre grammatiska huvuduppgifter. En serie markörer indikerar satsens evidentialitet. En annan serie visar modus och den tredje serien visar person/numerus (PN) och kasus. De olika klitikorna har också en mer eller mindre stor betydelse när det gäller att indikera temporala distinktioner.

Hill placerar dessa klitikor i fyra positioner, vilka beskrivs nedan. Det system av kombinationer och variationer av klitikor som kan förekomma här är komplicerat. Exempelvis finns det här tre olika serier av klitikor som indikerar PN för subjektet. Dessutom placeras

olika modala klitikor antingen i position två eller position fyra – dvs innan eller efter klitikorna för PN-markering. Tyvärr finns det här inte utrymme att beskriva alla detaljer och möjligheter i auxiliärkomplexet. Dock är den komplicerade interaktionen mellan klitikorna här och verbens olika affix, vilka beskrivs i nästa kapitel, av grundläggande betydelse för olika TMA-distinktioner i *cupeño*.

3.1.1 Första positionen – evidentialitet

Här markeras reportativ, mirativ eller dubitativ evidentialitet. (ibid. s. 63-). Reportativ evidentialitet markeras med klitikan *-qu'ut* och innebär andrahandsuppgifter, som talaren själv inte varit med om. Den används i så gott som varje mening när man reciterar en berättelse och den kan ofta förekomma flera gånger i satsen. I Hills (2005) glossningar översätts *qu'ut* genomgående med 'it is said'.

Mirativ evidentialitet markeras med *(a)m* och visar på förstahandsuppgifter, som bygger på egen närvaro eller vad man själv sett eller upptäckt. Dubitativ visas med *\$he* och används bland annat för att indikera tveksamhet, undrande eller att något är motsägelsefullt.

Ingen av dessa klitikor kan förekomma tillsammans. De kan däremot förekomma tillsammans med alla typer av verb och ibland på andra platser i satsen än vad som är vanligt för auxiliärkomplexet. De reportativa och mirativa klitikorna kan inte kombineras med de olika PN-klitikorna nedan. Det kan däremot den dubitativa *\$he-*. *Qu'ut* kan inte heller förekomma med klitikor för modus. Därmed förekommer denna nästan helt undantagslöst helt själv när den används i auxiliärkomplexet.

3.1.2. Andra positionen – *qwe*-klitikan

I den andra positionen i auxiliärkomplexet kan klitikan *-qwe* uppträda. Denna ger en distinktion mellan det omarkerade instantiativ och icke-instantiativ. (ibid. s. 71) *Qwe* förekommer nästan bara med verb som har habituell eller habilitativ aspekt och när dessa suffix är närvarande på verbet är *-qwe* obligatorisk.

Habituell och habilitativ beskrivs mer nedan under 4.3.3. Dessa två typer av aspekt har dock det gemensamt att de inte refererar till någon specifik situation eller tidpunkt. De avser däremot återkommande skeenden, universella tillstånd eller en konstant och generell sannolikhet att en situation ska gälla – antingen tack vare att satsens subjekt alltid eller återkommande gör så (habituell) eller för att subjektet har förmågan att göra det (habilitativ). Det är innebörden av just detta som också avses med termen icke-instantiativ.

Klitikan *-qwe*, som kan förekomma med auxiliarkomplexets alla klitikor för PN och alla typer av verb, kan också indikera hypotetiska eller konditionala uttryck, indirekta frågor eller tveksamhet och undran. I dessa sammanhang förekommer den gärna med antingen den dubitativa *\$he* eller irrealis *-pe* i fjärde positionen.

3.1.3. Tredje positionen – person, numerus och kasus

Här sker markering för person och numerus samt kasus. (ibid. s. 77) Något som är unikt för cupeño bland de uto-aztekiska språken är att – så länge inte den modala klitikan *-pe* för irrealis används – delas klitikorna här in i ett ergativt paradigm, som markerar för agenten i en transitiv sats, och ett absolutivt paradigm, som markerar för subjektet i en intransitiv sats eller objektet i transitiva imperativer. Om irrealisklitikan *-pe* är närvarande i auxiliarkomplexet används ofta istället en annan serie med nominativa PN-klitikor för subjektet, där bara andra och tredje person plural har en distinktion mellan absolutiv och ergativ. Alla PN-klitikor som kan förekomma i auxiliarkomplexet redovisas i tabell 1.

TABELL 1. Klitikor för person, numerus (PN) & kasus i auxiliarkomplexet i cupeño. Förekommer aldrig i preteritum eller i bisatser.

Person/- Numerus	icke futurum		futurum med irrealis <i>-pe</i>
	absolutiv	ergativ	nominativ
1s	<i>-en</i>	<i>-ne</i>	<i>-ne</i>
2s	<i>-(')et</i>	<i>-(')ep</i>	<i>-(')e</i>
3s	<i>-et *</i>	<i>-p(e)</i>	Ø
1pl (exkl.)	<i>-esh</i>	<i>-che</i>	<i>-che **</i>
1pl (inkl.)	<i>-che-'el</i>	<i>-che-me</i>	--
2pl	<i>-el</i>	<i>-'em(e)</i>	<i>-el (abs) / -'em (erg)</i>
3pl	<i>-el</i>	<i>-me</i>	<i>-el (abs) / -em (erg)</i>

* = är ofta helt omarkerad

** = har ingen distinktion mellan exklusivitet och inklusivitet

Dessa serier av PN-klitikor i tredje positionen i auxiliarkomplexet förekommer dock bara tillsammans med verb som inte står i preteritum. PN-kongruens med subjektet i satser i

preteritum markeras istället med affix i själva verbkonstruktionen, vilket beskrivs nedan. Även objektet kan, i alla tempusformer, optionellt markeras som proklitiska morfem på verbet. Dessa affix som uppträder i verbkonstruktionen kontrasterar mot de i auxiliarkomplexet då de i alla former uppvisar ett nominativt-akusativt paradigm.

När det gäller de ergativa klitikorna i tredje positionen kan man för första person pluralis hänga på klitikorna för tredje person singularis eller pluralis och på så sätt markera för inklusivitet. Intressant nog finns ingen inklusivitetsdistinktion på fristående pronomen eller på de nominativa PN-markörerna.

Eftersom klitikorna i de två första positionerna är optionella sker PN-markeringen i auxiliarkomplexet ofta direkt efter första ordet i satsen. I (1) syns klitikorna för andra person plural, där a) visar den absolutiva formen och b) den ergativa.

1. a)	<i>Em-el</i>	<i>peyka'may</i>	<i>pulin-ch-am.</i>
	2PLPRO-2PLABS	still	child-NPN-PL
	‘You are still young.’ (Hill 2005, s. 83)		
b)	<i>Me-'em</i>	<i>hi-sh</i>	<i>ela-n-we?</i>
	and-2PLERG	what-NPN	wait-IN-PRPL
	‘What are you all waiting for?’ (ibid. s. 83)		

Även i satser med icke-preteritumverb kan PN-markeringen i auxiliarkomplexet utelämnas. Hill skriver att tredje person singular ofta är en helt omarkerad form och att även första och andra person kan vara omarkerat i auxiliarkomplexet om ett pronominellt eller lexikalt subjekt är närvarande. Hon skriver också att ibland kan satsen helt sakna både lexikal och grammatikaliserad subjektmarkering. (ibid. s. 110)

3.1.4 Fjärde positionen – realis och irrealis

Sist i auxiliarkomplexet, efter PN-markeringen, kan de modala klitikorna *-ep* för realis och *-pe* för irrealis placeras. Dessa har enligt Hill (s. 85-) en intrikat interaktion med olika verbformer och andra klitikor. Inte heller dessa är alltid obligatoriska.

När det gäller klitikan *-ep* förekommer den oftast i satser i preteritum eller narrativ kontext. Den är relativt sällsynt och har en hög markering och kan exempelvis användas i höjdpunkten av ett resonemang eller i första meningen eller viktiga övergångar i berättelser i första person.

Hill (s. 87) menar att den kan signalera förstahandsinformation och associeras med förfluten tid då den oftast förekommer med verb i preteritum eller adverb som indikerar dåtid. Den kan dock ibland förekomma med presensverb, men då är det nyligen förfluten tid som avses. Den kan också förekomma flera gånger i samma mening.

Klitikan *-pe* är betydligt mer frekvent än *-ep*. Denna klitika är vanligast i futurum, men den kan användas med alla verbformer utom preteritum. Dess grundläggande funktion är att indikera olika former av irrealis-modus. Den förekommer ofta i konditionala uttryck och i satser som indikerar tveksamhet eller osäkerhet. I så fall uppträder den vanligen tillsammans med den dubitativa *-\$he*.

I perfektiv aspekt i futurum, som i (2), är *-pe* obligatorisk och används då med den nominativa serien PN-klitikor, som syns längst till höger i tabell 1. Dessa PN-markörer och *-pe* är då de enda markörer som indikerar futurum, eftersom verbet då är helt omarkerat för tempus, aspekt eller subjektskongruens. När *-pe* kombineras med *-\$he* eller *-qwe* eller med verb som har suffixen för futurum imperfektiv kan både de nominativa och de absolutiva/ergativa PN-klitikorna föregå *-pe*.

En kombination med klitikorna för dubitativ, person/numerus och irrealis, *\$he(PN)pe*, är ett fast uttryck som används när tveksamhet eller hypotetiska propositioner ska uttryckas. Denna kombination, som syns i exempel (2) tillsammans med den nominativa klitikan för första person singularis, är också vanlig i frågeordsfrågor. *Pe* kan också kombineras med den negerande partikeln *qay*. Ordet *qaype* betyder 'nej'.

2. a) *Tukumay-ne-pe* *qaawi*.
 Tomorrow-1SIRR die.F
 'Tomorrow I will die.' (ibid. s. 83)
- b) *Kem-yax-pe*.
 bow-YAX-IRR
 'It will turn over.' (ibid. s. 83)
- c) *Me-\$he-ne-pe* *hi-sh* *anga* *sixn-ne?*
 and-DUB-1S-IRR what-NPN perhaps cook-CUSTS
 'I wonder what I am going to cook?' (ibid. s. 382)

3.2. Grammatisk finithet i auxiliarkomplexet

3.2.1. En markör för huvudsats

När Hill skriver om auxiliarkomplexet och dess distribution i cupeño använder hon genomgående ordet "sentence". Även om hon inte skriver det uttryckligen, så verkar hon därmed mena att komplexets klitikor bara förekommer i huvudsatser och att de kan vara markörer som har relevans för hela meningen.

Som beskrivs nedan finns flera markörer för underordning av satser, vilka kan förekomma i några olika typer av bisatser. Som syns i (3) förekommer i cupeño dock också satser som – eftersom konjunktionen *me* 'och' används och eftersom ingen av de vanliga markörerna för underordning är närvarande – morfosyntaktiskt ser ut precis som en samordnad huvudsats. Dessa kan semantiskt sett också ses som underordnade. I Hills grammatika finns flera sådana, vilka samtliga är översatta till engelska med en subjunktion och en underordnad sats, som oftast är konditional. Dessa satser innehåller nästan alltid den icke-instantiativa klitikan *-qwe* och endast vid något enstaka tillfälle irrealisklitikan *-pe*, som ju båda ofta signalerar just hypotetiska eller konditionala uttryck. Ibland kan till och med båda förekomma samtidigt för att understryka den konditionala innebörden. I dessa satser förekommer ofta också markören *chinga* 'om', som närmast liknar en konditional subjunktion.

Emellertid förekommer endast i enstaka undantagsfall någon av auxiliarkomplexets klitikor i samma sats som en markör för underordning. Vilket innebär att de olika markörerna för huvudsats respektive bisats står i komplementär distribution till varandra.

3. a) *Chinga-qwe-n* *qay* *pu'u'uy* *me-qwe-n*
If-NONI-1SABS not eat.HAB and-NONI-1SABS
qa'a'aw.
die.HAB
'If I don't eat, I'll die.' (ibid s. 74)
- b) *Chinga-qwe-l* *awa-l-im* *menma'a,* *me-qwe-ne*
if-NONI-3PLABS dog-NPN-PL come.HAB and-NONI-1SERG
chaway-ya'a.
climb-YAX.HAB
'If dogs should come, I can climb.' (ibid. s. 74)

3.2.2. Auxiliarkomplexets position

Auxiliarkomplexet i *cupeño* återfinns alltså oftast som det andra elementet i meningen, där det är kliticerat till det första ordet. Redan Jakob Wackernagel menade att klitikor och finita verb ofta hamnade här i olika indoeuropeiska språk. Därför kallas denna plats i meningen för Wackernagels position. (Trask 1993, s. 301)

Klitikor och även finita verb är emellertid vanligt i Wackernagels position i språk i hela världen. Förutom Wackernagel har bland andra Stephen R. Anderson (1993) visat detta och samtidigt hävdade att det finns ett viktigt samband mellan klitikorna här och satsens verb.

Anderson skriver att klitikor, som exempelvis de i *cupeño*, på en frasal nivå är precis vad affix och andra fonologiska förändringar är när det gäller morfologi på ordnivå. På samma sätt som affix – utifrån språkspecifika regler – kan placeras på olika ”förankringsplatser” på ord, så placeras klitikor utifrån samma regler på ett för språket prominent ställe i frasen. Anderson skriver också att tempus, modus och kongruens är markörer som karakteriserar hela satsen och inte bara verbet.

Anderson skriver att det är formella markörer för både relationella och derivationella koncept som kan flyttas så att de hamnar på dessa framträdande ”förankringsplatser”. Med Sapir (1921) som utgångspunkt skriver Anderson (1993 s. 84) att relationella koncept innebär såväl helt asemantiska (t.ex. nominativkasus) som semantiska (t.ex. person- och numeruskongruens) grammatiska drag som har betydelse för den syntaktiska strukturen. Derivationella koncept är de semantiska funktioner som ger nya lexikala stammar från sådana som redan finns – dvs det som kallas för avledningsmorfem i denna uppsats.

Anderson menar att ett verb hamnar i Wackernagels position när relationella och derivationella markörer på frasnivå – enligt de språkspecifika reglerna, måste realiseras på ett verb och inte på vilket ord som helst. I *cupeño* behövs dock alltså inte ett verb utan klitikorna i auxiliarkomplexet kan realiseras kliticerade på alla typer av ord.

3.2.3. Finita markörer i komplexet

Det verkar inte vara någon som uttryckligen har skrivit det tidigare i litteraturen på ämnet finithet, men just distinktionen mellan relationella och derivationella koncept är avgörande när finita respektive icke finita former definieras. Enligt litteraturgenomgången ovan verkar ju lingvister vara överens om att relationella drag som grammatisk böjning utifrån tempus, modus, aspekt och subjektkongruens likaväl som nominativkasus hos subjektet är viktigt i fråga om att definiera finita former.

Både i mitt resonemang här kring klitikorna i auxiliarkomplexet och i den fortsatta texten kommer jag därför ha denna uppdelning mellan relationella grammatiska markörer och avledningsmorfem som en grundläggande utgångspunkt.

De evidentiella klitikorna i komplexets första position är inte obligatoriska och utgör inte några grammatiska böjningsmarkörer med betydelse för den syntaktiska strukturen. Även om de reportativa och mirativa klitikorna enligt Hill ofta tycks implicera dåtid, eftersom de oftast används i satser i preteritum, så är de – som vi ska se i kommande kapitel – inte några avgörande markörer för temporala syntaktiska relationer. Däremot har klitikorna i första positionen en funktion som förändrar och ger mer kvalité till frasens eller satsens semantiska innehåll. De ger inte upphov till ett helt nytt frasalt element, som avledningsaffix kan göra med lexikala stammar, men de befinner sig ändå tillräckligt mycket inom området derivationella koncept för att inte kunna vara analoga med det som traditionellt sett ansetts som finita markörer.

Också det faktum att dessa klitikor kan förekomma på andra platser i satsen antyder att de inte har syntaktisk betydelse för den grammatiska strukturen, eftersom de inte måste placeras på det ställe i satsen som utgör den, för *cupeño*, prominenta ”förankringsplatsen”, som Anderson skriver om.

PN-klitikorna i komplexets tredje position (tabell 1) är av en tydlig relationell karaktär. Eftersom de både visar om subjektet är absolutivt, ergativt eller nominativt och vilken person och numerus det har, så har dessa både icke-semantisk och semantisk betydelse för den syntaktiska strukturen. Med MP-terminologi har PN-klitikorna alltså både otolkbara och tolkbara drag.

Även om PN-klitikorna inte alltid är obligatoriska utgör de grammatiska böjningsmarkörer som grammatiker traditionellt har sett som viktiga kriterier för finita verb. I *cupeño* får de ses som kriterier för finithet på fras eller satsnivå, eftersom de – förutom i konstruktioner i preteritum – inte realiseras som verbala affix.

När det gäller det som Hill kallar för modala klitikor i andra och fjärde positionen är det däremot svårare att gruppera dem tillsammans i fråga om betydelse för finithet.

Angående realisklitikan *-ep* skriver Hill själv (ibid s. 88) att den bör ses som en markör för emfas och kontrast och att den inte finns i komplexet för att uppfylla några krav på kongruens. Den är också relativt sällsynt vilket också pekar på att den inte kan ha betydelse för den syntaktiska strukturen. Därför bör *-ep* ses mer som en klitika med derivationell funktion än en med relationell.

De olika funktioner som irrealisklitikan *-pe* har i auxiliarkomplexet kan däremot ses som ett kontinuum på en skala av finithet. Den mest finita funktionen är då *-pe* är den enda markören för futurum perfektiv. Då är den obligatorisk och måste förekomma tillsammans med de nominativa PN-klitikorna som presenterades längst till höger i tabell 1. Den minst finita funktion som *-pe* har i komplexet är det fasta uttryck som betecknar tveksamhet och hypotetiska propositioner - *\$he(PN)pe*. Detta uttryck kan förekomma med alla typer av verb och är då alltså inte en markör för en relation med något annat element i satsen utan förändrar snarare satsens semantiska innehåll. Däremellan i kontinuumet finns de funktioner där *-pe* förekommer som en vanlig modal klitika i konditionala uttryck.

Den icke-instantiativa *-qwe* är också den av såväl relationell som derivationell karaktär. Dess absolut vanligaste funktion är när den är en obligatorisk frasal markör tillsammans med habituell och habilitativ aspekt på verbet. Den fungerar då som en kongruensmarkör som visar en syntaktisk relation mellan satsens auxiliarkomplex och verbet. När den däremot förekommer med verb som inte har habituell eller habilitativ aspekt utgör den snarare en derivationell markör som på egen hand förändrar verbets aspekt och därmed hela satsens semantiska innehåll.

3.2.4. Sammanfattning – auxiliarkomplexet

Sammanfattningsvis ser vi alltså att PN-klitikorna i tredje positionen är typiska finita markörer, medan de evidentiella klitikorna i första positionen och realisklitikan i fjärde positionen inte alls är det. Samtidigt kan klitikorna för irrealis och icke-instantiativ ses som finita markörer endast i de syntaktiska funktioner där de är obligatoriska.

4. Verb i cupeño

I en beskrivning av finithet i ett språk brukar verb spela en mycket viktig roll. Enligt den traditionella synen kan t.ex. antingen huvud verbet eller ett hjälpverb ha den framträdande rollen av att vara det finita verbet, dvs markeras för exempelvis tempus eller kongruens med subjektet. Nedan beskrivs verben i huvudsatser i cupeño. Samtidigt görs också ytterligare beskrivning av de temporala och aspektuella distinktionerna.

4.1. En verbkonstruktion

I cupeño kan många ordstammar uppträda i både verb- och substantivkonstruktioner. Därför avser termen verb inte en ordklass som i exempelvis svenskan. Istället avses en typ av morfologiska konstruktioner, där förutom roten ett eller flera affix kan vara närvarande. Dessa affix kan markera t.ex. tempus/aspekt (TA), diates, transitivitet, kausativitet, tematisk tillhörighet eller PN-kongruens. När den uppträder i en viss bestämd grammatisk form kan roten också vara helt omarkerad.

Enligt Hill (2005, s. 105), som i sin tur även refererar till en mall som Jacobs (1975) använde, finns det förutom roten upp till sju möjliga positioner för affixen i en verbkonstruktion i cupeño. Nedan finns denna mall direkt lånad från Hill och Jacobs.

TABELL 2. Mall för verbkonstruktionen (lånad från Jacobs (1975) och Hill (2005))

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
PNO	PNS	ROOT	PNS	PL	TH	DER	TA
	(med Ø klassen)		med <i>in-</i> och <i>yax</i> -klassen	endast med <i>in</i> -klassen			

Verben i cupeño uppträder alltid i någon av tre tematiska klasser. En av dessa är helt omarkerad och kallas för tematisk eller Ø-klassen av Hill. De andra två markeras med hjälp av suffixen *-in* för transitiva verb och *-yax* för intransitiva. För transitiva verb finns också pluralsuffixet *-men*. Roten och det tematiska suffixet (TH i Jacobs mall) utgör tillsammans en verbstam. Hill (2005, s. 106) skriver att de tre klasserna ofta har en tydlig semantisk distinktion, men att samma verbrot kan förekomma i mer än en tematisk klass.

4.2. Markering för subjekt och objekt

4.2.1 Affix för subjektets person och numerus

I preteritum är de ovan nämnda PN-affixen för kongruens med subjektet obligatoriska i verbkonstruktionen och ingen subjektskongruens förekommer då alltså i auxiliarkomplexet. Dessa PN-affix för subjektet i verbkonstruktionen (PNS i mallen ovan) är likadana oavsett

verbets valens. De markerar alltså för nominativ och kontrasterar mot de akkusativa objektsproklitika.

PN-affixen placeras som prefix innan verbroten om verbet är omarkerat för tematisk tillhörighet och som suffix direkt efter roten om *-in* eller *-yax*-suffixen används. I perfektiv aspekt, som i 4 nedan, är de den enda markören som indikerar tempusform.

Dessa affix för person och numerus kan också prefigeras på substantiv som possessiva pronomen eller på prepositioner för att visa oblikt objekt. De utgör också stammen för de olika fristående pronomina som finns i cupeño (se tabell 3 nedan).

4. a) *ne-tul*
 1S-finish
 ‘I finished.’ (Hill 2005, s. 108)
- b) *het-pe-yax*
 crouch-3S-YAX
 ‘He crouched’ (ibid. s. 110)

I andra former än preteritum kan det alltså hända att inga PN-markörer för subjekt förekommer alls i satsen, då kan dock subjektets numerus vara markerat genom tempus/aspekt-suffixen (TA) som beskrivs nedan. Det finns också åtta vanliga verb i cupeño, där den suppletiva stammen innehåller markering för antingen subjektets eller objektets numerus. (ibid. s. 108-)

TABELL 3. Lexikala pronomen i cupeño. Fungerar även som PN-affix på verb i preteritum, på verb i bisatser samt på prepositioner och substantiv. Lånad från (Hill 2005, s. 234).

	SINGULAR	PLURAL
PERSON		
FIRST	<i>ne'</i>	<i>chem</i>
SECOND	<i>e'</i>	<i>em</i>
THIRD	<i>pe'</i>	<i>pem</i>

4.2.2. Objektsproklitikor

Om verbet är transitivt kan även objektet optionellt indikeras genom proklitikor för person/numerus, som placeras initialt i verbkonstruktionen. (ibid. s. 111) Dessa (PNO i Jacobs mall) förekommer i alla verbformer utom imperativ och det finns en preferens för att beteckna indirekta före direkta objekt när båda förekommer i satsen.

4.3. Verbkonstruktionens markörer för tempus, aspekt och diates

Den varierande böjningsmorfologi som uppträder allra sist i verbkonstruktionen - efter de tematiska markörerna och eventuella avledningsmorfem - och som benämns TA i Jacobs mall, visar olika distinktioner i tempus, aspekt och diates.

4.3.1. Tempusdistinktioner i cupeño

Hill beskriver fyra olika tempusdistinktioner i cupeño. Dessa är preteritum, presens, omedelbar futurum och futurum. Det är som sagt en komplicerad interaktion mellan å ena sidan de olika serierna av PN-markering i både auxiliarkomplexet och verbkonstruktionen samt å andra sidan olika TMA-markörer i både komplexet och verbkonstruktionen som skiljer dessa tempusdistinktioner från varandra.

De fyra tempusdistinktionerna i huvudsatser i cupeño är i normalfallet av s.k. absolut karaktär. (Comrie 1985) Det är alltså nuet eller talögonblicket som är den deiktiska utgångspunkten och något blir alltså dåtid eller framtid bara i förhållande till talögonblicket.

4.3.2. Suffix för tempus och aspekt

I preteritum och futurum indikerar de TA-suffix som placeras sist i verbkonstruktionen både tempus och imperfektiv aspekt. Perfektiv aspekt är default i dessa tempusformer och då har verbkonstruktionen inga TA-markörer alls. I dessa fall visar, som redan beskrivits, bara PN-affixen på verbet (4) respektive klitikan *-pe* och dess PN-markörer i auxiliarkomplexet (2) tempus.

De imperfektiva suffixen som används för preteritum är *-qal* och *-wen*. Och de imperfektiva suffixen i futurum är *-nash* och *-wene*. Alla verbets TA-suffix som används i aktiv diates har även kongruens med subjektets numerus. Därför förekommer suffixen *-qal* och *-nash* med singularsubjekt och suffixen *-wen* och *-wene* med pluralsubjekt. Realis-klitikan *-ep* i auxiliarkomplexet kan optionellt förekomma med såväl preteritum imperfektiv som preteritum perfektiv.

I presens finns ingen distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt och för att markera detta tempus används suffixen *-qa* för singular och *-we* för plural. Hill (2005, s. 123) och Jacobs (1975, s. 178) menar att likheten mellan suffixen för presens och för preteritum imperfektiv inte är en slump utan beror med största säkerhet på s.k. trunkering av preteritumformerna.

Suffixen för presens kan användas även för historiskt presens i berättelser och för nyligen förfluten tid i dagligt tal. Då kan ibland realis klitikan *-pe* uppträda i auxiliarkomplexet.

För omedelbar futurum suffigeras *-qat* för singular och *-qat-im* för pluralsubjekt på verbstammen. Dessa suffix kan ibland också användas på ett verb som redan har TA-suffixen för futurum imperfektiv. På så sätt kan en distinktion mellan imperfektiv och perfektiv göras även för omedelbar futurum. (Hill 2005, s. 126)

De suffix som används för omedelbar futurum har – trots likheten – inget samband med TA-suffixen för preteritum och presens ovan. Omedelbar futurum är, enligt Hill, ursprungligen en nominaliserad verbform, som bildats med ett nominalt avledningssuffix och ett suffix för icke possessiv markering. (NPN) Sådana NPN-suffix är vanliga på verbstammar i cupeño och beskrivs mer nedan.

När denna form används som nominalt element och när det används med en tidsdeixis som inte är absolut i förhållande till talögonblicket kan verbet *miyax* användas. I (5b) syns en sådan konstruktion, där *miyax* – likt andra verb i preteritum – har PN-affix och TA-suffix. Även om en sådan konstruktion påminner om en sammansatt tempusform med ett finit hjälpverb, så skriver Hill (ibid. 368) att dessa konstruktioner är predikativa substantiv, där *miyax* är kopula.

Anledningen till att omedelbar futurum - trots sitt nominala ursprung och sin kombinabilitet med kopulaverbet - oftast ses som en verbform, som i sig visar tempus, är att den inte kan markeras för vanliga nominala kasusrelationer, att den vanligen inte används med kopula och att den ändå har en egen grammatikaliserad tidsdeixis.

5. a) *Aya-n ha\$h-i-qat.*

now-1SABS go-YAX-IF

‘I’m going to go now.’ (ibid. s. 81)

b) *Pem-siiy-ku’ut a’chiwi-qat-im pe’-miyax-wen.*

3PL-nest-REP

make-IF-PL

3PL-be-PIST

‘It is said they were going to make their nests.’ (ibid. s. 368)

4.3.3. Habituell och habilitativ

Förutom de redan beskrivna TA-suffixen kan verbet också böjas efter habituell och habilitativ aspekt, vilka är två olika aspektformer som alltså kräver *-qwe*-klitikan i auxiliarkomplexet.

Habituell aspekt markeras i verbkonstruktionen med *-ne* för singular och *-wene* för plural och beskriver generella, återkommande och vanemässiga skeenden. (ibid. S. 133) Habilitativ aspekt visas med inflekterande former, där morfemgränserna till skillnad från övriga verbändelser inte är lätt urskiljbara. Dessa former varierar beroende av verbbasens betoning och finala fonem. Dessa former ger en betydelse av 'att kunna...' eller 'att förmå...'. (ibid. S. 58) Även habilitativ indikerar för subjektets numerus.

Aspektuella distinktioner visas i *cupeño*, förutom med grammatiska böjningsändelser på verbet, också på själva verbstammen i form av reduplikation eller avljud och förskjutning av betoningsaccenten. (ibid. s. 130-)

4.3.4. Stativ diates

Alla ovanstående TA-suffix används för aktiv diates. När det gäller stativ är tempusmarkörerna istället *-we* i presens, *-wen* i preteritum, och *-wene* i futurum. Här används samma former för både singular och plural. (ibid. s. 147) För omedelbar futurum finns ingen stativ form.

4.3.5. Avledningssuffix

Bland de avledningssuffixer (DER i mallen ovan) som kan förekomma före TA-suffixen i verbkonstruktionen finns t.ex. de valensförändrande *-nin* för kausativ och *-max* för benefaktiv. Här kan också den desiderativa avledningen *-vichu* förekomma.

Förutom dessa finns det också några avledningssuffix som ger en betydelse av rörelse och riktning, så att det på svenska t.x. kan översättas med 'gå för att...', 'komma för att...' eller 'gå runt och ...'. Flera avledningar kan användas samtidigt.

4.4. Kopulaverb i *cupeño*

I *cupeño* fungerar verbet *miyax* som kopula. Detta verb kan – precis som andra verb – ha alla olika TA-suffix som beskrivits ovan. När *miyax* fungerar som kopula i predikativa konstruktioner har det dock oftast något av de stativa TA-suffixen. I preteritum har *miyax* också alltid de nominativa PN-affixen. Dock förekommer inga tematiska suffix eller avledningssuffix på *miyax*.

I presens används i cupeño vanligen inte kopula. *Miyax* används bara i detta tempus i konditionala eller dubitativa kontexter eller för att understryka stark försäkran. I andra tempusformer är kopulan alltid närvarande och den är då som vanliga verb placerad sist i satsen.

Även verbstammen *yax* 'säga, göra, vara', som anses vara det etymologiska ursprunget till *miyax*, kan enligt Hill (s. 289) ibland glossas som ett kopulaverb.

Användandet av kopulaverb är dock relativt begränsat i cupeño. Istället för att ha predikativa konstruktioner med kopulaverb och nominala lexem används olika avledningssuffix som – från såväl substantiv- och adjektivstammar som andra verbstammar – ger verb med betydelsen 'att vara x' eller 'att bli x'. Exempel på dessa är dels *-chi* som kan skapa icke ackusativa verb och dels *-chu* som skapar inkoativa verb. När det gäller vissa färger är det *-chi*-suffixet som bildar den inkoativa verbformen och då är det istället det ovan nämnda *yax* som nu fungerar som suffix för ackusativa verb. (ibid. s. 276-)

4.5. Verbkonstruktionen och grammatisk finithet i huvudsatser

4.5.1 Finita och icke finita drag i verbkonstruktionen

Verbkonstruktionen i cupeño uppvisar en rik morfologisk variation. På samma sätt som i auxiliarkomplexet ovan har markörerna i verbkonstruktionen olika stor betydelse i en definition av finithet. Precis som ovan kommer jag bl.a. att utgå från distinktionen mellan relationella och derivationella koncept (Anderson 1993, Sapir 1921) för att definiera vilka morfem i verbkonstruktionen som utgör finita drag.

Observera att jag här endast definierar vilka markörer som är typiskt finita och att detta i sin tur inte betyder att en eventuell frånvaro av dessa gör verbet till en icke finit form.

I litteraturen på området finithet har kongruens mellan verb och subjekt en mycket central roll. Sådan kongruens kan förekomma på två platser i den sortens verbkonstruktion som beskrivits ovan.

Den mest uppenbara subjektskongruensen är de nominativa PN-affixen (tabell 3) som finns på verben i preteritum och som står i komplementär distribution till PN-klitikorna i auxiliarkomplexet. Dessa indikerar alltså både person och numerus och markerar en tydlig grammatisk relation. Därmed måste dessa ses som högst finita markörer.

Subjektskongruens syns också på alla TA-suffix undantaget de som visar stativ diates. Dessa markörer signalerar ju subjektets numerus och är alltså även de grammatiska markörer för relationen mellan subjekt och verb.

Att TA-suffixen indikerar numerus innebär också att de uppvisar en grammatisk relation med auxiliarkomplexet, då de måste stämma överens med PN-klitikorna som kan förekomma där. Att verbets morfologi utgör en grammatisk relation med auxiliarkomplexet syns också i det faktum att frånvaron av verbsuffix för futurum perfektiv gör det obligatoriskt med irrealisklitikan *-pe* och de nominativa PN-klitikorna i komplexet.

Även om Cowper (2002) menar att finithet är ett syntaktiskt fenomen, så påstår hon också att särdraget [infl] även innehåller semantiska drag som tidsdeixis och persondeixis. Därmed kan även de stativa suffixen klassas som finita kriterier, eftersom de indikerar tre temporal distinktioner.

Objektsproklitikorna som kan förekomma i verbkonstruktionen indikerar också de en grammatisk relation - fast här mellan verb och objekt. I och med att dessa proklitikor är optionella och inte måste realiseras borde dessa dock inte vara betydelsefulla för den syntaktiska strukturen. Om man som Cowper (2002) och andra generativister vill se finithet som ett syntaktiskt fenomen kan objektsproklitikorna därför inte definieras som finita drag. Eftersom de kan utelämnas finns de inte i den grammatiska strukturen för att uppfylla några syntaktiska drag – vare sig de är tolkbara eller otolkbara.

När det gäller de tematiska suffixen och avledningssuffixen, så är dessa av en mer derivationell karaktär, eftersom de hjälper till att definiera verbets semantiska innehåll. Flera av dessa har enligt Hill (2005) förmodligen utvecklats ur tidigare hjälpverb. Som de beskrivs i Hills grammatika hör de dock - i ett strikt synkront perspektiv - till huvudverbets stam eller avledningss morfologi och utgör således inte finita drag hos verbet.

Sammanfattningsvis anser jag alltså PN-affixen och alla tempus-, aspekt- och diatesmarkörer vara finita drag i verbkonstruktionen. Samtidigt är objektsproklitikorna, de tematiska markörerna samt de olika avledningssuffixen inte det.

4.5.2. Subjektskongruens och TMA-markörer – två skilda system i cupeño

Även om forskare lägger olika vikt vid de båda kriterierna så verkar enligt litteraturgenomgången ovan både subjektskongruens och TMA-distinktioner vara egenskaper som definierar finita konstruktioner. Detta beror förmodligen på att i de traditionella västeuropeiska språken markeras både subjektskongruens och TMA-distinktioner samtidigt på verbet. Dessa språk har ofta inflekterande böjningsaffix, där subjektsmarkering och TMA-markering är svåra att skilja från varandra.

I Cupeño kan det dock finnas anledning att se subjektskongruens och TMA-markering som två från varandra skilda system. Dessa system är mer eller mindre parallella och de interagerar

mycket med varandra, men PN-markörer för subjektet och de olika TMA-markeringarna sammanfaller aldrig.

I alla tempusformer som inte är preteritum sker PN-markering för subjektet i auxiliarkomplexet skilt från de flesta temporala och aspektuella markeringarna som sker på verbet. Det är bara i futurum perfektiv som en temporal markör (*-pe*) obligatoriskt realiseras på samma ställe som en PN-klitika. Förutom i denna konstruktion är PN-klitikorna i auxiliarkomplexet inte obligatoriska som kongruensmarkörer, medan TA-suffixen på verbet är obligatoriska vad gäller att visa temporala och aspektuella distinktioner.

I preteritum är PN-markeringen obligatorisk i verbkonstruktionen och den hjälper då till att distingera preteritum från andra tempus. Dock är dessa PN-affix inte temporala i sig eftersom de – oavsett satsens tempus – kan förekomma dels som fristående pronomen och dels som PN-markering på prepositioner och nominala element.

Dessutom har de TA-suffix och aspektuella böjningar som förekommer i aktiv diates i verbkonstruktionen en helt egen numeruskongruens med subjektet, som realiseras totalt oberoende av om annan PN-markering är närvarande i satsen eller inte.

Enligt tabell 1 och tabell 3 används olika typer av PN-markering i preteritum och futurum samt de andra tempus- och aspekt-formerna. Detta behöver dock inte betyda att PN-markering är enhetligt med temporala distinktioner, utan snarare att subjektskongruensen bara realiseras på olika sätt i olika tempus. I futurum imperfektiv, som distingeras med ett TA-suffix med egen numeruskongruens, kan både de absolutiva/ergativa och de nominativa futurum-klitikorna användas. Detta visar att PN-markeringen kan realiseras på två sätt i samma tempus. På samma sätt som de imperfektiva aspekt-suffixen i preteritum och futurum visar att PN-markeringen kan realiseras på olika sätt i samma aspekts-kategori, eftersom den förra har PN-affix på verbet och den senare har PN-klitikor i auxiliarkomplexet.

4.5.3 Interaktion mellan verb och auxiliarkomplex

Även om jag här ovan definierat PN-affixen samt suffixen för tempus, aspekt och diates som typiskt finita drag i verbkonstruktionen, så har vi sett att det också finns markörer med finita drag också i auxiliarkomplexet.

Jag har ovan skrivit att Anderson (1993) ser subjektskongruens och grammatiska TMA-markörer som frasal morfologi. I *cupeño*, där interaktionen mellan auxiliarkomplex och verb samt mellan olika PN- och olika TMA-markörer är komplex, realiseras vissa av dessa markörer i auxiliarkomplexet och vissa på verbet.

Ibland förutsätter närvaron av en viss markör på ena stället närvaron eller frånvaron av andra markörer på andra stället. En verbstam i exempelvis futurum perfektiv saknar, som vi sett, helt såväl subjektskongruens som TA-suffix. Då markeras både tempus och subjektskongruens alltså obligatoriskt istället i auxiliarkomplexet.

Auxiliarkomplexet har en uppenbar hjälpfunktion i satsen och dess klitikor finns för att komplettera, förändra eller ibland distingera exempelvis TMA-relationer och evidentiella distinktioner. Detta är i stort samma funktion som hjälpverb har i den traditionella beskrivningen av finithet.

I huvudsatser i exempelvis romanska och germanska språk finns en klar komplementär distribution mellan hjälpverb och finita huvudverb. Finita hjälpverb gör alla andra verb i huvudsatsen icke finita och ett finit huvudverb behöver inga hjälpverb.

Det är dock vanskligt att helt jämföra auxiliarkomplexet i *cupeño* med de hjälpverb som förekommer i dessa språk. I perfektiv aspekt i både preteritum och futurum saknar verbkonstruktionen förvisso helt TA-suffix. Dock betyder inte detta att denna markering istället finns i auxiliarkomplexet. Klitikan *-pe* för irrealis är i och för sig obligatorisk med futurum perfektiv, men den är också vanlig i futurum imperfektiv och dess grundläggande funktion är som modal markör och inte aspektuell. På samma sätt kan *-ep* för realis uppträda med både perfektiv och imperfektiv i preteritum samt med TA-suffixen för presens. Dessutom är *-ep* enligt Hill ganska sällsynt. Vidare kräver markering för habituell och habilitativ aspekt på verbet den icke-instantiativa klitikan *-qwe*, men denna kan ju också förekomma med TA-suffixen för presens. Verbsuffixen för presens har dock – förutom PN-klitikorna – oftast ingen särskild markering i auxiliarkomplexet.

4.5.4. Sammanfattning – finita drag på verb och i auxiliarkomplex

En så tydlig komplementär distribution som mellan hjälpverb och finita huvudverb finns i fråga om finita markörer i *cupeño* alltså bara mellan PN-klitikorna och PN-affixen, där de senare är obligatoriska på verbet i preteritum och de förra bara kan uppträda i auxiliarkomplexet i övriga tempus. Därför kan vi slå fast att PN-markering för subjektet är den enda frasala morfosyntaktiska markör som kan realiseras både på huvud verbet och i auxiliarkomplexet. Utifrån detta definierar jag sammanfattningsvis PN-markeringen för kongruens med satsens subjekt som den viktigaste finita markören i huvudsatser i *cupeño*.

Alla andra TMA-markörer och evidentiella markörer, som i och för sig kan komplettera och implicera varandra, har dock sin egen begränsade grammatiska funktion och kan bara realiseras i antingen komplexet eller på verbet. Detta understryker resonemanget ovan att

subjektskongruens och TMA-markering i cupeño är två olika system. Det visar också att auxiliarkomplexets funktion i cupeño inte är helt och hållet jämförbar med finita hjälpverb.

5. Mer om verb i cupeño

5.1. Imperativa konstruktioner

Enligt Hill (2005, s. 117) finns det flera sätt att uttrycka direktiv betydelse i Cupeño. Förutom rena imperativa former kan det göras med dels verbkonstruktioner i futurum och dels verbkonstruktioner som innehåller den underordnande irrealispartikeln *-pi*. Den sistnämnda kallar Hill för "polite imperative". De vanliga imperativen är dock de enda av dessa som endast har en direktiv funktion.

Både Nikolaeva (2007) och Cowper (2002) menar alltså att imperativ är finita former, men de skriver också att tidigare grammatiker har sett dem som icke finita former. Vad gäller imperativ i cupeño, som beskrivs nedan, så uppvisar de en relativt komplex böjningsmorfologi. Denna har vissa likheter med ordinarie verbkonstruktioner, men som beskrivningen visar, är den samtidigt väldigt otypisk och delvis reducerad jämfört med den i deklarativa huvudsatser.

5.1.1. Intransitiva imperativ

Precis som för de olika temporal och aspektuella suffixen på ordinarie verb visar även imperativ i cupeño en kontrast mellan subjekt i singular och subjekt i plural. En imperativ form som är adresserad till en ensam person får en extra ekovokal suffigerad och en epentetisk glottal klusil infigerad. Denna klusil kan hamna på sista, näst sista eller efter sista stavelsen beroende på hur verbets betoning och segmentinnehåll ser ut. Vilken vokal som suffigeras beror vanligtvis på sista vokalen i stammen. För imperativ med singularsubjekt utan objekt kan en reduktion ske av verbet. Exempelvis försvinner sista konsonanten i de tematiska suffixen *-in* och *-yax*.

Om subjektet i uppmaningen är flera personer suffigeras pluralmarkören *-(e)m* efter verbstammen. Detta är samma pluralsuffix som används för substantiv och verb med nominal morfologi. I (7a–d) visas exempel på singularformer och i (7e–g) visas exempel på pluralformer. I d) är även det lexikala pronomenet *e* för andra person singular närvarande, vilket är optionellt i imperativ.

7. a)	<i>pa'a</i>	'drick!'
b)	<i>memyelu'u</i>	'prata engelska!'
c)	<i>ati'se!</i>	'nys!'
d)	<i>hawi' e'e!</i>	'sjung, du!'
e)	<i>atisem!</i>	'nys!' (till flera)
f)	<i>qeem!</i>	'bit' (till flera)
g)	<i>paam!</i>	'drick' (till flera) (Hill 2005, s. 55)

5.1.2. Transitiva imperativ

Det absolutiva paradigmet av klitikor för person/numerus som används i auxiliarkomplexet fungerar som objektsmarkörer i imperativa satser. Detta är den enda grammatiska markeringen för objekt i transitiva imperativ. Till skillnad från övriga transitiva satser sker ingen kasusböjning på objektet. Inte heller förekommer några objektsproklitikor på verbet.

Eftersom verbet placeras först i imperativa satser och de absolutiva PN-klitikorna då placeras direkt efter verbet kan dessa klitikor anses vara en del av auxiliarkomplexet även i imperativ.

I (8) syns exempel på imperativa verb med de absolutiva klitikorna för objekt. Notera att när dessa klitikor för objektet uppträder bevaras sista konsonanten i de tematiska markörerna -*in* och -*yax*. I verbet *ela(i)n* 'vänta på ngn' är -*in* istället reducerat till -*n*, eftersom vokalen *i* sammanfaller med sista vokalen i verbroten. I a) och c) är subjektet plural, vilket syns på pluralmarkören -*m*, medan b) är riktad till en person, vilket syns på den glottala klusilen '. Som objektsklitikor ser vi -*ne* för första person singular i a) och -*esh* för första person plural i b) och c).

8. a)	<i>ela-ne-m-en</i>	'vänta på mig' (till flera)
b)	<i>ela-ne-'-esh</i>	'vänta på oss' (till en person)
c)	<i>ela-n-em-esh</i>	'vänta på oss!' (till flera) (ibid. s. 57)

5.1.3 Imperativ som finita element

Utifrån beskrivningen av imperativ i cupeño vill jag påstå att det inte är meningsfullt att hävda att dessa former är antingen finita eller icke finita. Vissa typiskt finita markörer finns onekligen närvarande, men samtidigt betar sig dessa markörer inte på samma sätt som i deklarativa huvudsatser och dessutom finns markörer som är typiskt icke finita.

Den PN-markering som i vanliga fall inbegriper subjekt och som jag definierat som den viktigaste finita markören i huvudsatser i cupeño, uppträder visserligen på imperativa verb,

men där uppvisar den istället kongruens med objektet, vilket den aldrig gör i deklarativa huvudsatser. När markering sker för pluralsubjekt görs det med den nominala pluralmarkören *-(e)m*, vilket måste ses som en väldigt otypisk finit markör. Precis som i imperativ i många andra språk finns heller ingen grammatikaliserad temporal deixis alls. Däremot utgör imperativa konstruktioner satser som aldrig kan vara underordnade.

Alltså är imperativ i *cupeño* varken finita eller icke finita former. Däremot kan man säga att de utgör en egen kategori av verbkonstruktioner som är distinkt från de verbkonstruktioner i deklarativa huvudsatser, vilka beskrivits ovan.

5.2. Verbkonstruktioner med nominal morfologi

De flesta nominala element i *cupeño* kan uppträda i två huvudsakliga morfologiska kategorier. Antingen har de något av de olika suffixen för icke-possessiv relation (NPN) eller så har de något av suffixen för possessiv markering (PSD). Lexem i båda dessa kategorier kan förekomma i samma nominala relationer, som objekt, oblikt objekt eller lokation, men de har sina egna böjningsmönster.

Det är samtidigt vanligt i *cupeño* att nominal morfologi har affigerats till en verbrot. Dessa former kan uppträda som såväl verb som t.ex. substantiv eller adjektiv. Hill kallar dessa för verbavledda nominaliseringar och hon skriver att dessa kan användas i många funktioner och med många betydelser. Det finns flera olika sätt att avleda verb till nominaliseringar, men de viktigaste här är merparten av de som tar just NPN- eller PSD-suffixen.

Dessa verbavledningar med NPN- eller PSD-suffix utgör ofta inbäddningar. De kan vara såväl adverbiala fraser och satskomplement som relativa attribut i nominalfraser i överordnade satser. Dock kan de också vara det enda ordet i överordnade satser som – precis som ett verb – betecknar en händelse, en handling eller ett tillstånd. De kan också i olika hög grad behålla den morfologi som är typisk för verbkonstruktionen.

5.2.1 Avledningar med NPN-suffix

Ett vanligt NPN-suffix på avledningar från verb är *-t*. Detta förekommer både på perfektiva och imperfektiva verbstammar och kan alltså ha TA-suffixen. Fonemet [t] i suffixet för omedelbar futurum, som beskrivits ovan som en av de fyra temporal distinktionerna i *Cupeño*, är ursprungligen ett NPN-suffix. Hill kategoriserar ändå inte sådana verb som

nominaliseringar. Anledningen till detta är bland annat att de inte kan böjas i oblikt eller lokativt kasus som andra verb med nominal morfologi kan.

Nominaliseringar med *-t* utgör ofta relativiseringar i meningar, där de har en presensorienterad betydelse. Hill (s. 296) skriver dock att när de i en huvudsats är det enda element som betecknar en händelse har de ofta en orientering mot preteritum. Det vill säga att de ofta betecknar en förfluten händelse eller handling, som fortfarande har relevans i talögonblicket. I Hills grammatika benämns denna form som relativt presens. Detta kan förklara auxiliarkomplexets ergativa PN-klitika i (9), som ju i vanliga fall inte förekommer i preteritum.

9. a) *Yut-i-qal-et-ne.*

fill-IN-PIS-NPN-1SERG

‘I was filling it.’ (ibid. s. 300)

b) *Me hanaka chem-eneu tan-in-wen-t-im.*

And again 1PL-with dance-IN-PIPL-NPN-PL

‘And again they are dancing with us.’ (ibid. s. 304)

En annan grupp avledds med suffixet *-sh*. Hos dessa nominaliseringar förekommer inga TA-suffix. Händelsen i dessa verbavledningar inbegriper, enligt Hill (s. 306), gärna en orientering mot futurum.

10. *Aya-n ngiyy-ish.*

now-1SABS go.away-NPN

‘Now I am going away.’ (ibid. s. 310)

Det underordnande modala morfemet *-pi*, som beskrivs i 6.3 nedan, kan i sällsynta fall förekomma med *-sh*-nominaliseringar för att förstärka en orientering mot futurum eller irrealis.

Ett tredje NPN-suffix – *-l* – kan bara uppträda på det som Hill kallar verbavledda nominaliseringar tillsammans med den underordnande realismarkören *-ve*, som beskrivs i 6.2 nedan. Här kan TA-suffixen förekomma. Dessa avledningar har enligt Hill (s. 313) en tendens att beteckna händelser i preteritum.

Nominaliseringar med *-pish* och *-vel* kan aldrig vara det enda element i en huvudsats som betecknar händelser, handlingar eller tillstånd, utan är alltid underordnade attribut eller adverbial.

Ingen av dessa verbavledningarna med NPN-suffixen kan ha PN-suffixen från tabell 3. När konstruktioner med *-t* på perfektiva stammar samt *-pish* och *-vel* är avledda från transitiva verbstammar kan de bete sig som passiva verb. Genom numeruskongruens och ibland kaskuskongruens kan man se att dessa degraderar satsens subjekt och istället lyfter fram objektet till subjekt. På de transitiva avledda verben kan också verbkonstruktionens objektsproklitika förekomma.

5.2.2. Avledningar med *-’a*

Ytterligare en vanlig typ av så kallade nominaliseringar från verb är de som formas med PSD-suffixet *-’a*. Dessa avledningar finns dock bara belagda med de tematiska morfemen i Ø-klassen och *-in*-klassen.

Dessa bildas bara på perfektiva stammar och har alltså inga TA-suffix. Däremot har de de nominativa PN-affixen, som finns i verbkonstruktionen i preteritum. Trots detta menar Hill (s. 316) att betydelsen hos dessa avledningar har en orientering mot antingen presens eller generiska och vanemässiga tillstånd. Även dessa kan vara det enda element som inbegriper en handling, en händelse eller ett tillstånd. Detta gäller både huvudsatser (11a) och underordnade satser (11b).

11. a) *Aput* *aya* *ne-tul-’a*.
 already now 1S-finish-PSD
 ‘Already I have finished it.’ (ibid. s. 320)
- b) *Ne-’ep* *ne-tew* *pe’* *hum-pe-n-a-m-i*.
 1SPRO=R 1S-see DET paint-3S-IN-PSD-PL-O
 ‘I saw what he painted.’ (ibid. s. 317)

Kopulaverben som finns i cupeño kan, som andra verb, också ha denna nominala morfologi. Förutom de avledningar som beskrivits här finns det också många andra typer av nominaliseringar från verb som aldrig kan uppträda som det enda elementet som betecknar händelser eller tillstånd i en sats. Inget av dessa tar heller något av TA-suffixen.

5.3. Verb med nominal morfologi som finita element

Icke finita former uppvisar universellt en stor variation vad gäller både form och funktion. Det kan ofta vara svårt att bestämma vilken ordklass en sådan form hör till. Koptjevskaja-Tamm skriver att vissa icke finita verbformer bara saknar just de specifika verbala drag som finita former har, medan andra icke finita former – förutom avsaknad av finita drag – också har förvärvat morfologiska drag som är typiska för andra ordklasser. Hon skriver t.ex. om participformer som i flera språk kan ha samma böjningsmönster och funktion som adjektiv och om infinitiv i finskan som har nominal morfologi. (1994 s. 1247)

Även det spektrum av former som Hill kallar för verbavledda nominaliseringar är svåra att enhetligt kategorisera utifrån ordklass. I många former och funktioner är många av dessa avledningar klart nominala, men trots att de har nominal morfologi är många andra verbala former. I de former och funktioner som beskrivits här har dessa verb med NPN- och PSD-suffix fler verbala egenskaper än nominala.

Först och främst uttrycker ordets semantiska innehåll en händelse, en handling eller ett tillstånd. Dessutom kan dessa avledningar i vissa fall ha suffix som indikerar tempus/aspekt och dess semantiska innehåll har ofta en temporal orientering. Vidare kan några av dem genom kongruens lyfta fram objektet till subjekt, vilket är just vad passiva verb gör. Detta sker oavsett om ett hjälpverb är närvarande eller inte.

Ett annat viktigt verbalt kriterium är till sist att de – både med typiskt verbal morfologi och typiskt nominal morfologi – kan ha kongruens med subjektet eller objektet.

I exempelvis (9a) syns numeruskongruens med subjektet både på det imperfektiva suffixet och det nominala pluralsuffixet. I teorin borde även det tematiska suffixet *-in* ha sin pluralform i detta exempel. I (11) syns subjektkongruens både på PN-affixen och PSD-suffixen.

Så långt är dessa verbformer med nominal morfologi även jämförbara med icke finita verbformer i andra språk. Särskilt med tanke på att de, som nominala predikationer kan förekomma med en kopula. Detta sker dock påfallande sällan.

Jag skulle dock vilja påstå att några av dessa verb som tar nominal morfologi till och med är jämförbara med finita former. Bortsett från att flera av dessa former kan ha antingen TA-suffix eller PN-affix, som båda ovan definierats som finita kriterier, gör den mycket frekventa

frånvaron av ett tempusbärande kopulaverb att typiskt finita drag som temporal deixis markeras i antingen verbets TA-suffix, auxiliarkomplexets klitikor eller den specifika verbformens inherent temporal betydelse. Vidare saknas ofta ett tempusbärande kopula även i satser där man enligt Hills beskrivning skulle kunna förvänta sig ett sådant. Detta indikerar att även dessa verbformer - på samma sätt som Hill definierar omedelbar futurum som en icke-nominal verbform med egen tidsdeixis - borde ha status av att vara en icke-sammansatt finit form.

NPN-suffix kan också förekomma på tempusbärande kopulaverb, som universellt sett vanligen ses som finita element. Detta syns i (12) nedan och talar också för att verb med nominal morfologi kan ses som finita.

12. a) *Ne'-ne* *yawmume-qat* *miya-qal-et.*
 1SPRO-1SERG bring-IF be-PIS-NPN
 ‘ I was going to bring it.’ (ibid. s. 212)
- b) *I'-She-pe* *pe'* *sivuuru* *kisi-ly* *miyax-wen-et!*
 PDEM-DUB-IRR DET surely Hawk-NPN be-PIST-NPN
 ‘This must be the one, surely Hawk was the one!’ (ibid. s. 304)

5.3.1. Sammanfattning – imperativ och verb med nominal morfologi

För att slutföra diskussionen om verben som har nominal morfologi, så uppvisar de en viss reduktion i den morfologi som förekommer i de ordinarie verbkonstruktionerna. De har inte samma breda variation i vilka TA-suffix som kan förekomma. De kan t.ex. inte förekomma i stativ diates. Det är också bara i PSD-konstruktionen som PN-affixen kan förekomma oavsett om de andra avledningarna har det imperfektiva preteritum-suffixet eller inte. Dessutom tar de ofta typiskt nominal böjningsmorfologi. De kan ändå som vi sett uppvisa flera kriterier för att definieras som finita former.

Alltså kan dessa verb med nominal morfologi sägas utgöra verbformer som generellt har färre traditionellt finita drag och fler icke finita drag, men som ändå i många fall kan definieras som finita. Dessa måste därför sägas utgöra en egen verbkategori, som är distinkt från de ordinarie verbkonstruktionerna i huvudsatser.

Vi har ovan också sett att imperativkonstruktioner är otypiska jämfört med ordinarie verbkonstruktioner och att det inte är meningsfullt att påstå att de är antingen finita eller icke

finita verbformer. Också imperativ kan därför ses som en egen typ av konstruktioner som skiljer sig från både ordinarie verbkonstruktioner och verb med nominal morfologi.

Till skillnad från imperativ kan verben med nominal morfologi förekomma i både över- och underordnade satser. Undantagen från detta är verben med *-pish* och *-vel* som bara förekommer som underordningar. Dessa och andra nominaliserade verbavledningar är alltså ofta nominala inbäddningar. Nedan beskrivs hur verb ser ut i underordnade satser.

6. Underordnade satser i cupeño

Hill beskriver tre olika typer av underordnade satser i Cupeño, som skiljer sig från varandra genom vilka markörer för underordning samt vilka slags finita markörer som är närvarande. Dessa skiljer sig också på olika sätt jämfört med huvudsatser. Nedan följer en beskrivning av dessa typer av bisatser.

För att – även helt oberoende av Hills beskrivning av bisatser i cupeño – undersöka hur och i vilken utsträckning det som jag definierat som finita drag i huvudsatser bibehålls i bisatser i språket har jag också tittat på fyra olika vanliga funktioner som underordnade satser kan ha.

För tre av dessa har jag tittat på hur bisatserna ser ut om subjektet är samma som i huvudsatsen och hur de ser ut om det inte är det. Dessa typer av funktioner är volitionala, narrativa och temporala/konditionala bisatser. För den fjärde typen – relativsatser – har jag också tittat på hur de ser ut om de är attribut till ett subjekt respektive ett objekt.

6.1 Adverbiella bisatser med markörer för skifte eller inte skifte av subjekt

Den första typen av underordnade satser som Hill (2005 s. 405) beskriver, är adverbiella bisatser som utmärker sig genom att de har markörer för skifte eller icke skifte av subjekt. Detta innebär att det finns markeringar för om bisatsens subjekt är samma som huvudsatsens eller om det är ett annat. Om subjektet är samma har verbstammen i bisatsen suffixet *-nuk* (SS i glossningarna nedan) och om det är ett annat så används suffixen *-qali* och *-weni* för att referera till subjekt som är singular respektive plural (DSS respektive DSPL i glossningarna).

Såväl temporala/konditionala som flera andra typer av adverbiella bisatser är vanliga med dessa markeringar. Bisatser som refererar till samma subjekt och bisatser som refererar till ett annat subjekt kan även underordnas varandra.

Verbskeendet i dessa bisatser är, enligt Hill, alltid i sekvens med eller simultant med skeendet i huvudsatsen. Därför har dessa satser aldrig verbkonstruktionens TA-suffix. Inte heller förekommer några modala markörer.

De PN-affix för kongruens med subjektet, som uppträder i preteritum i huvudsatser, är vanliga på verb i bisatser. När det gäller de adverbiala bisatserna skriver Hill att dessa PN-affix endast kan affixeras till underordnade verb där subjektet inte är samma som i huvudsatsen och att om det underordnade verbet refererar till samma subjekt styrs person och numerus av huvudsatsens subjekt. PN-affixen finns på det underordnade verbet oavsett vilket tempus huvudsatsens verb har.

Som flera andra typer av adverbiala bisatser kan både temporala och konditionala bisatser alltså markeras med markörerna för skifte eller inte skifte av subjekt. Notera att i den temporala bisatsen i (13b) är ett PN-affix närvarande trots markören för samma subjekt.

13. a) *Mu-ku'ut pi-'am-i-nuk, pi-pe-meq.*
 and-REP 3SO-knock.down-IN-SS 3SO-3S-kill
 'And it is said that having knocked him down, he killed him.' (ibid. s. 406)
- b) *Me aya ivi-yta Paala-nga, Paala-nga*
 and then PDEM-at Pala-INL Pala-INL
pe'-mi'aw-nuk, ivi-yta pi-yelish-pe'-men.
 3PL-arrive-SS PDEM-at 3SO=clean-3PL-IN.PL
 'And when they arrived here in Pala, they cleaned the place up.' (ibid. s. 225)
- c) *Me chixinga pe' chux-pe-qali ichakwin*
 and if DET spit -3S-(IN)-DSS well
pepe ichaa pe-miyax-wen.
 then good 3S-be-PIST
 'And if she spat well, then it was good.' (ibid. s. 408)
- d) *Pe' hanaka yaq-pe-ya-qali, isi-ly*
 DET again be.absent-3S-YAX-DSS Coyote-NPN
pe-mi'aw-lu-qal.
 3S-arrive-go.to-PIS
 'Again, while she was out, Coyote arrived.' (ibid. s. 408)

6.2. Underordning med realis -ve

Verbkonstruktionen i bisatser kan även markeras med de underordnande, subjunktionsliknande, partiklarna *-ve* för realis och *-pi* för irrealis. Suffixet *-ve* används i faktiska och verklighetsrelaterade satskomplement under verb som exempelvis *hiwchu* ‘veta’ och *yax-s* ‘säga’. Därmed är *-ve* vanligt i narrativa konstruktioner. Det används också i relativa bisatser.

Ve kan förekomma tillsammans med TA-suffixen och kan således användas på både perfektiva och imperfektiva verbstammar. (ibid. s. 412-) Nedan syns denna underordnande realis-partikel i satskomplement (14) och i relativsatser (15).

Ve är vanlig i narrativa bisatskonstruktioner med såväl samma subjekt som ett annat subjekt och dessa båda typer av narrativa konstruktioner såväl som andra underordnade satser med *-ve* tar alltid de nominativa PN-affixen oavsett vilket bisatsens subjekt är. Narrativa bisatser förekommer dock även med verb i omedelbar futurum och då förekommer inga PN-affix.

När underordnade satser med *-ve* är nominala bisatser som utgör direkt objekt i matrissatsen får de vanligen också suffixet för direkt objekt, som syns i både bisatsen med samma subjekt och bisatsen med ett annat subjekt nedan.

14. a) *Me* *pe-yax* *pe-neqni-ve-y* *waw-ngax*
 and 3S-say 3S-come-SUBR-O far-from
%ha'vi-t-im *pem-ki-ngax.*
 Mexican-NPN-PL 3PL-house-from
 ‘And he said that he came from far away from the home of the Mexicans.’
 (ibid. s. 413)

- b) *Ne'-ne* *hiwchu-qa* *pe-chi* *e-ha\$h-ax-ve-y.*
 1SPRO=1SERG know-PRS 3S-OBL 2S-go-YAX-SUBR-O
 ‘I know that you went.’ (ibid. s. 413)

Relativa bisatser med *-ve* kan förekomma som attribut till både huvudsatsens subjekt (15a) och dess objekt (15b). Även som relativkonstruktioner har bisatser med *-ve* alltid PN-affixen och dessa förekommer oavsett om huvudordet i substantivfrasen är subjekt i relativsatsen eller inte. Objektsproklitikorna är dock ovanliga i relativsatser.

15. a) *Naxani-sh pe' chem-tewi-ve e-ki-y hum-i-qat.*
 man-NPN DET 1PL-see-SUBR 2S-house-O paint-IN-IF
 'The man that we saw is going to paint your house.' (ibid. s. 415)
- b) *Pe-'ayew-qali-ve-y-e pu-ku\$h.*
 3S-want-PIS-SUBR-O-CF 3S-take
 'She got what she wanted.' (ibid. s. 415)

6.3. Underordning med irrealis *-pi*

Irrealismarkören *-pi* placeras också den på verbet i både satskomplement och relativa bisatser. Denna markör ger, enligt Hill, bisatsen en konditional eller icke-faktisk betydelse. Det kan dock både handla om skeenden som faktiskt kommer att inträffa och om skeenden som är mer hypotetiska och troligen inte inträffar i verkligheten. Det kan också handla om skeenden som - likt icke-instantiativt modus - är konstanta eller allmängiltiga.

Suffixet *-pi* används ofta i satser som är underordnade verb som betecknar önskan, vilja, förhoppning eller osäkerhet. Detta är därför det vanligaste sättet att uttrycka volitionala konstruktioner i cupeño. En konstruktion med *-pi* kan också användas för att uttrycka direktiv eller uppmaning. (ibid. s. 419-)

Även om Hill menar att det är absolut vanligast att dessa underordnade verb bildas på den perfektiva verbstammen, så förekommer även imperfektiva TA-suffix. Dessa förekommer då dock mest som suffix på kopulaverb. Till skillnad från *-ve*, så tar dock relativsatser med *-pi*, som i (17), aldrig ett imperfektivt suffix, men de kan finnas i attribut till både subjekt och objekt.

Även bisatserna med *-pi* tar alltid de nominativa PN-affixen oavsett vilket tempus som avses. Både för de volitionala konstruktionerna (16) och för relativsatserna (17) så har det alltså ingen betydelse om subjektet är samma som i huvudsatsen.

Volitionala konstruktioner med samma subjekt kan också formas med det desiderativa avledningssuffixet *-vichu*. Det verkar enligt Hill inte finnas någon preferens att prioritera den ena eller andra typen av volitional konstruktion för samma subjekt. (ibid. s. 275)

16. a) *Mariiya-'ep pe-'ayew -qal nawishma-l-i*
 Maria-R 3S-want-PIS girl-NPN-O

pe-ngiyy-pi.

3S-go.away-SUBIR

‘Maria wanted the girl to leave.’ (ibid. s. 421)

- b) *Mariiya-’ep pe-’ayew-qal* *pe-ngiyy-pi.*
Maria-R 3S-want-PIS 3S-go.away-SUBIR
‘Maria wanted to leave.’ (ibid. s. 421)

17. *Ne-’ep* *ne-naqma* *axwe-ch-i* *tukumay*
1SPRO-R 1S-hear ODEM-NPN-O tomorrow

haw-pe-n-pi-y.

sing-3S-IN-SUBIRR-O

‘I heard the song that he will sing tomorrow.’ (ibid. s. 425)

6.4. Bisatser och grammatisk finithet

6.4.1. Tempusmarkering i bisatser

Hill skriver att de underordnande markörerna *-ve* och *-pi* bara bidrar med realis respektive irrealis modus till verbet i bisatser. (ibid. S. 405) Dock skulle jag vilja påstå att de också markerar tempus och att de därmed är s.k. portmanteau-morfem för både modus och tempus.

Den typ av tempus som dessa inbegriper är dock inte absolut, som tempusdistinktionerna i verbkonstruktionen i huvudsatser. Den tidsdeixis som avses med *-ve* och *-pi* i bisatser är istället relativ till tidpunkten för verbskeendet i huvudsatsen.

I alla exempel som Hill redovisar med *-ve* är skeendet i verbet inte bara ett faktum utan också något som alltid har börjat gälla innan den deiktiska mittpunkten för skeendet i huvudsatsens verb. På samma sätt ligger den deiktiska utgångspunkten i verben i huvudsatsen före skeendet i underordnade verb med *-pi*.

Förutom att TA-suffix kan förekomma i bisatser med *-ve* och *-pi*, så visar dessa satser alltid också ett relativt tempus i förhållande till verbskeendet i huvudsatsen. När det gäller bisatserna med markörerna för skifte eller inte skifte av subjekt är de alltid simultana eller i sekvens med huvudsatsen. Därför behöver de inte ha några markörer för tempus.

6.4.2. Bisatser med verb som har nominal morfologi

Som nämnts ovan kan narrativa bisatser även uttryckas med verbformen omedelbar futurum. Detta sker naturligtvis bara om verbskeendet i bisatsen ligger i framtiden jämfört med det i huvudsatsen och i sådana fall kan inte *-ve* för realis användas.

De narrativa bisatserna med omedelbar futurum har ingen PN-markering oavsett om subjektet är ett annat. De har – som övriga bisatser – aldrig ett auxiliarkomplex och de har heller aldrig några PN-affix.

18. a) *Yax-qal-et* *tani-lya'-ika-ku'ut* *ha\$h-ax-qat ivi-y*
say-PIS-2SABS dance-INSTN-to-REP go-YAX-IF PDEM-O
tukmiyat.
night
'You say you're going to go to a dance tonight?' (ibid. s. 64)
- b) *Axwech-i-m* *ya-qa'* *mi'aw-qat-qwe.*
ODEM-O-MIR say-PRS arrive-IF-NONI
'He said she would come.' (ibid. s. 75)

Det faktum att *-ve* inte förekommer i narrativa bisatser där verbskeendet i bisatsen ligger i framtiden relativt till det i huvudsatsen understryker att underordningar med *-ve* implicerar att skeendet är dåtid jämfört med huvudsatsens skeende. Att konstruktioner med *-pi* inte istället används i dessa meningar kan bero på att de inte är tillräckligt irreala eller på att de ligger för nära i tiden.

Dessa meningar visar också ett fjärde sätt att forma underordnade satser i cupeño. Som beskrivits ovan kan omedelbar futurum och andra verbformer med nominal morfologi med bara ett par undantag förekomma i både över- och underordnade satser. Skillnaden på när dessa är huvudverb i huvudsatser respektive bisatser är att när de förekommer i en bisats har de – i likhet med andra underordnade satser – inget eget auxiliarkomplex.

Förutom med *-ve* och *-pi* är det alltså också vanligt att relativsatser har verb med nominal morfologi. Också sådana former kan vara attribut till både subjekt och objekt.

6.4.3. Sammanfattning - finita drag i bisatser

Enligt litteraturgenomgången ovan menar många lingvister att underordning av satser kan innebära antingen en reduktion av de finita dragen hos verbet eller helt och hållet icke finita verbformer. I cupeño kan som vi sett bisatser ibland vara lika komplexa både i fråga om den

morfologi som ovan definierats som finita drag och i fråga om övrig morfologi. Dock kan morfologin reduceras och ofta också skilja sig från den i huvudsatser.

Vad gäller den morfologi hos verben som jag ovan definierat som icke finita kriterier – objektsproklitikor, tematiska suffix och avledningssuffix – så förekommer de på verben i olika underordnade satser i samma utsträckning som i huvudsatser.

När det gäller de verbkonstruktioner som har nominal morfologi så ser de, som nämnts ovan, nästan alltid likadana ut oavsett om de är huvudverb i en huvudsats eller inte. Skillnaden här är dock att underordnade satser med verb med nominal morfologi inte har ett auxiliarkomplex.

Auxiliarkomplexet förekommer inte heller i de andra typer av bisatser som beskrivits ovan – dvs de som markeras med markörer för skifte eller inte skifte av subjekt eller de som markeras med de modala klitikorna *-ve* och *-pi*. Här finns – förutom dessa underordnande markörer – också skillnader i själva verbkonstruktionen jämfört med huvudsatser. I fråga om vilka finita drag som bibehålls i dessa satser kan därför följande sammanfattning göras.

TA-suffixen förekommer inte i samma utsträckning som i verb i huvudsatser. I de olika adverbiella bisatserna och de relativa bisatserna med irrealismarkören *-pi* förekommer dessa inte alls. De är också ganska sällsynta även i satskomplement med *-pi*. Inte heller förekommer habituell och habilitativ-aspekt eller suffixen för stativ diates i någon av bisatstyperna. Däremot förekommer TA-suffixen utan restriktioner i bisatser med *-ve*. De modala markörerna *-ve* och *-pi* kan samtidigt sägas ge temporal deixis åt bisatsens skeende.

Vad gäller PN-markering för subjektet, som jag ovan definierat som den viktigaste finita egenskapen i huvudsatser i *cupeño*, så är den mycket vanlig i bisatser då de nominativa PN-affixen som presenterades i tabell 3 realiseras i alla bisatser som har någon av markeringarna för underordning. Undantaget är de adverbiella bisatserna som har markören för samma subjekt, där dessa oftast inte är närvarande.

PN-affixen finns till och med på verbet i bisatser även när subjektet är tredje person singular, vilket ju ofta är en omarkerad form i auxiliarkomplexet i huvudsatser.

Förutom i de bisatser som har markören för samma subjekt, så förekommer PN-affixen också i samma utsträckning oavsett om bisatsen har samma subjekt eller inte.

Det är bara i underordningar med omedelbar futurum och andra nominaliseringar som PN-affixen är sällsynta. Här är det bara undergruppen med PSD-suffixet *-’a* som har de nominativa PN-markeringarna från tabell 3. I övrigt kan, som vi sett, verb med nominal morfologi ha markering för subjektkongruens ändå.

Utifrån detta kan vi alltså säga att PN-markering för subjektet är ungefär lika vanlig i bisatser som i huvudsatser i *cupeño*, men att det sker en viss reduktion och förändring i vilka TMA-markörer som kan förekomma. Vi kan också slå fast att underordnade satser saknar ett auxiliarkomplex.

Ovan argumenterade jag för att subjektkongruens och TMA-markering i *cupeño* utgör två från varandra skilda system. Att de nominativa PN-affixen kan affixeras på verb i bisatser helt oberoende av både huvudsatsens och bisatsens temporala och modala markörer understödjer både denna argumentation och att PN-markeringen i sig inte är temporal trots att den i huvudsatser kan realiseras på olika sätt i olika tempus.

7. Diskussion - *cupeño* och finithet

7.1. Finita kontra icke finita verbformer

Endast i några få fall kan ett verb - som inte är ett inbäddat attribut eller adverbial med nominal morfologi - förekomma utöver huvud verbet i satsen i *cupeño*. Sådana verb utöver huvud verbet kan dels vara kopulaverb och dels verbet *yayax* 'försöka'.

Kopulaverben kan som vi sett i enstaka konstruktioner förekomma i satser med omedelbar futurum (5) och andra verbkonstruktioner med nominal morfologi. Eftersom dessa konstruktioner ursprungligen är nominala predikationer med ett kopulaverb påverkas inte huvudverbets form av att kopulan är närvarande. Dessa kan alltså inte ses som sammansatta verb med ett finit hjälpverb.

När det gäller *yayax* skriver Hill att Jacobs (1975) analyserade det som ett möjligt hjälpverb. Precis som adverb modifierar *yayax* verb, men ändå prefigeras det med samma PN-affix för subjektet som finns på preteritumverb. (ibid. s. 160) Hill är inte tydlig med om hon själv vill analysera det som ett adverb eller ett verb. När andra verb kombineras med *yayax* har de dock samma morfologiska böjningsparadigm som i vanliga fall. Därmed påverkas inte huvudverben av närvaron av *yayax* heller.

Ovan har jag också skrivit att flera av de tematiska suffix och avledningsmorfem som förekommer på verbet ursprungligen kan ha varit hjälpverb. Dessa är dock inte produktiva som hjälpverb i den *cupeño* som Hill (2005) beskriver. Dessa är antingen obligatoriska delar

av verbstammen eller derivationella koncept och påverkar därmed inte huvudverbets form i fråga om finita egenskaper.

Vidare förekommer aldrig serier av verb i samma sats i cupeño. I de få fall två verb med olika semantiska innehåll förekommer i följd, så har det ena alltid någon av markeringarna för underordnade satser.

19. *Aput-e* *hiwen-a-qa* *wewe-nuk.*
 Already-CF stop-YAX-PRS rain-SS
 ‘It already stopped raining.’ (ibid. s. 156)

I vissa språk kan det ibland vara så att huvudverbets finithet påverkas av negationer och andra partiklar. Koptjevskaja-Tamm skriver t.ex. att perifrastiska konstruktioner med icke finita verb kan användas för att uttrycka polaritet. Exempelvis gör den engelska negationen att en särskild syntaktisk omskrivning med *do* används. Då blir huvud verbet infinit och det är istället *do* som får tempus och personkongruens. (Dahl 2003, s. 75)

I cupeño finns den negerande partikeln *qay*, som vanligtvis placeras först i satsen. Dock påverkar inte heller närvaron av denna huvudverbets form. Inte heller triggas den eventuella hjälpverb.

Utifrån detta kan det sammanfattningsvis slås fast att mer än ett verb är sällsynt i samma sats i cupeño och att en eventuell närvaro av andra verb i samma sats inte påverkar huvudverbets morfologi i fråga om närvaron av finita kriterier. Däremot kan närvaron av ett verb underordna ett annat verb, så att det får någon av de morfologiska markörerna för underordning som beskrivits ovan.

Vi har också sett att – förutom PN-markörerna för subjektskongruens – så står ingen av de olika grammatiska markörerna i auxiliarkomplex och på verb i huvudsatser i cupeño i komplementär distribution till varandra som de ofta gör i finita hjälpverb kontra finita huvudverb i t.ex. romanska och germanska språk. Man kan därmed inte definiera skillnader mellan finita och icke finita verb. Man kan däremot definiera skillnader mellan verb i huvudsatser, verb i bisatser, imperativa verbkonstruktioner och verb som tar nominal morfologi. Dessa skillnader behöver dock inte alltid realiseras och de behöver inte heller göra verben mer eller mindre typiska i fråga om finita egenskaper. Vi har t.ex. sett att både vanliga verbkonstruktioner och verb med nominal morfologi uppvisar flera finita egenskaper.

7.2. Inte heller en tydlig distinktion mellan finit och icke finit

I det ovanstående har vi sett att cupeño har en mycket rik och varierande morfologi. Vi har både sett att olika typer av konstruktioner kan ha samma funktion och att samma funktion morfologiskt kan uttryckas på mer än ett sätt. Vi har exempelvis sett att underordningar kan vara dels satser, där finita drag bibehålls i relativt hög grad och dels nominaliserade verb.

Dessutom vet vi att omedelbar futurum och andra verb med nominal morfologi kan förekomma i såväl huvudsatser som bisatser och inbäddningar. Verben med nominal morfologi kan också definieras som allt från finita huvudverb till nominala element helt utan verbala egenskaper.

Vidare har vi sett att trots att de ordinarie verben kan vara antingen helt omarkerade eller mer komplexa i fråga om finita drag, så kan de inte definieras som mer eller mindre finita former.

Beskrivningen ovan har också visat att – även om det ofta finns skillnader på över- och underordnade satser – så kan traditionellt finita markeringar förekomma i nästan samma utsträckning i båda typerna av satser. Dock har vi sett att auxiliarkomplexets klitikor och de olika markörerna för underordning står i komplementär distribution till varandra.

Som beskrivits ovan tar Nikolaeva (2007) avstånd från tanken att de olika drag som traditionellt förknippats med finithet skulle utgå från en enda källa eller ens behöver ha med varandra att göra. Resonemanget i texten ovan visar just att de traditionella kriterierna för finithet inte heller i Cupeño måste ha med varandra att göra. Jag har diskuterat att subjektkongruens och TMA-markörer i cupeño är två skilda system för att visa grammatiska relationer. Jag har också visat att både subjektkongruens och TMA-markörer kan – även om i en något modifierad form – förekomma i nästan lika stor utsträckning i underordnade satser.

Med hänvisning till Barron (2000) och Palmer (1986), som menar att en uppdelning av finithet i två diskreta former borde överges, vill jag påstå att en distinktion mellan finit och icke finit inte är av relevans i cupeño heller. Om begreppet finithet ska användas så bör vi i fråga om cupeño snarare relatera till ett kontinuum av finithet. I detta kontinuum kan vi enligt beskrivningen ovan urskilja fyra olika typer av verbkonstruktioner. Tre av dessa typer av konstruktioner kan uppvisa både typiskt finita former och former där finita kriterier är helt eller delvis reducerade.

* De ordinarie verbkonstruktionerna i deklarativa huvudsatser

Här återfinns både former som kan ta såväl PN-affix för subjektskongruens som alla olika typer av TA-suffix samt former som är helt omarkerade för såväl subjektskongruens som tempus eller aspekt. Dock har de verb här som är helt omarkerade alltid stöd av olika klitikor i auxiliarkomplexet.

* Imperativa verbkonstruktioner

Dessa verb har alltid PN-markering som dock till skillnad från ordinarie PN-markering visar kongruens med objektet. De uppvisar också delvis nominal morfologi och de saknar grammatikaliserade TMA-markörer.

* Verbkonstruktioner i underordnade satser

Dessa kan ofta uppvisa både subjektskongruens och TMA-markörer. Dock har de alltid någon av de olika markörerna för underordning och dessa verb är inte de som primärt har stöd av auxiliarkomplexets klitikor.

* Verbkonstruktioner med nominal morfologi

Här återfinns former som uppvisar flera finita kriterier, men här finns också former som inte ens kan ses som verb.

8. Slutsatser – grammatisk finithet i cupeño

I cupeño placeras flera grammatiska markeringar i ett auxiliarkomplex i Wackernagels position. Klitikorna i detta auxiliarkomplex, som bara uppträder i huvudsatser, har en mycket intrikat interaktion med de grammatiska markörer som affixeras till verbet i samma sats.

Den enda typen av grammatisk markering som kan uppträda i både auxiliarkomplexet och på verbet är dock markering för person och numerus. Denna PN-markering utgörs antingen av nominativa PN-affix, (tabell 3) som är obligatoriska på verb i preteritum, eller PN-klitikor, som i övriga tempusformer endast kan förekomma i auxiliarkomplexet. För PN-klitikorna i komplexet (tabell 1) finns tre olika serier som indikerar absoluta, ergativa eller nominativa subjekt.

PN-markeringen och de olika TMA-markörerna utgör två skilda system och markörerna i dessa system sammanfaller aldrig till inflekterande portmanteaux-morfem. De två systemen kompletterar dock varandra för att distingera tempusformerna. Eftersom PN-markeringen är den enda typen av markering som både kan uppträda i auxiliarkomplexet och på verbet har jag definierat den som det viktigaste i fråga om finita drag i *cupeño*.

I självständiga satser kan – förutom ordinarie verb – ytterligare två typer av verbkonstruktioner förekomma. Dessa är dels imperativ och dels verb som har nominal morfologi. Båda dessa uppvisar delvis reducerade och otypiska finita markörer samt delvis nominal böjningsmorfologi. De senare är ursprungligen några undergrupper av de olika former av verbavledda nominaliseringar, som finns i *cupeño*. Tack vare att de inte används som nominala predikationer med kopulaverbet *miyax* och tack vare att de är det enda elementet i satsen som betecknar ett skeende och delvis uppvisar finita drag, så kan de ses som satsens huvudverb. Dessa förekommer i både över- och underordnade satser.

Förutom att auxiliarkomplexet aldrig uppträder i bisatser, så finns det också tre typer av morfem för att markera underordnade satser. Dessa är markörerna för skifte eller icke skifte av subjekt samt de modala morfemen *-ve* för realis och *-pi* för irrealis. De nominativa PN-affixen realiseras i alla dessa underordnade satser, förutom de adverbiala satser som har markören för icke skifte av subjekt, där det vanligen inte finns någon subjektskongruens alls.

I *cupeño* finns ingen distinktion mellan finita och icke finita verbformer. I fråga om finithet kan man istället urskilja fyra typer av verbkonstruktioner; ordinarie verbkonstruktioner i huvudsatser, verbkonstruktioner med nominal morfologi, underordnade verbkonstruktioner som har någon av markörerna för bisats samt imperativa verbkonstruktioner. Alla de tre första typerna av verbkonstruktioner kan även inom den egna kategorin uppvisa finita egenskaper i varierande utsträckning.

9. Referenser

- Adger, David (2003). *Core syntax. A minimalist approach*. Oxford UP, Oxford.
- Anderson, Stephen R. (1993). "Wackernagel's Revenge: Clitics, Morphology, and the Syntax of Second Position." *Language*, Vol. 69, No. 1.
- Barron, Julia (2000). *The morphosyntactic correlates of finiteness*. I: Miriam Butt and Tracy Holloway King (eds.). CSLI Publications. <http://csli-publications.stanford.edu/>
- Binnick, Robert I. (1991). *Time and the Verb*. Oxford: Oxford University Press.
- Comrie, Bernard (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cowper, Elizabeth (2002). *Finiteness*.
<http://www.chass.utoronto.ca/~cowper/Cowper.finiteness.pdf>
- Dahl, Östen (2003). *Grammatik*. Studentlitteratur, Lund. Andra upplagan.
- Fowler, C (1994). "Uto-Aztecan languages." I: R. Asher (ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Pergamon Press & Aberdeen University Press
- Hill, Jane H (2005). *A Grammar of Cupeño*. University of California Press.
- Jacobs, Roderick W (1975). "Syntactic Change: A Cupan Case Study." I: *University of California Publications in Linguistics 79*. Berkeley: University of California Press.
- Koptjevskaja-Tamm, Maria (1994). "Finiteness." I: R. Asher (ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Pergamon Press & Aberdeen University Press.
- Nikolaeva, Irina (2007). *Finiteness theoretical and empirical foundations*. Oxford linguistics. Oxford: Oxford University Press
- Skalička, Vladimír (1979). *Typologische Studien*. Braunschweig: Vieweg. (Not seen).
- Trask, R. L. (1993). *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. Routledge, London.